

Uhanalaisten lajien esiintymätiedon hyödyntäminen metsätaloudessa

Nora Arnkil, Lauri Saaristo, Kimmo Syrjänen, Heidi Kaipiainen-Väre,
Annika Uddström, Sanna Kotiharju, Riitta Raatikainen & Jarmo Uimonen

Nora Arnkil, Lauri Saaristo, Kimmo Syrjänen, Heidi Kaipainen-Väre, Annika Uddström, Sanna Kotiharju, Riitta Raatikainen & Jarmo Uimonen, 2020. Uhanalaisten lajien esiintymätiedon hyödyntäminen metsätaloudessa. Tapion raportteja 41.

© Tapio Oy

Kansikuva (aarnisammal, *Schistostega pennata*, VU): Lauri Saaristo

ISBN 978-952-5632-91-0

ISSN 2342-804X (pdf)

Julkaistu 11.8.2020

Maa- ja metsätalousministeriö

Tiivistelmä

Uhanalaisten ja muiden huomionarvoisten eliölajien esiintymätiedon huomioon ottaminen metsätalouden toiminnassa on tärkeä metsien monimuotoisuuden turvaamisen keino. Sen avulla voidaan hidastaa metsälajien uhanalaistumista säilyttämällä yksittäisiä lajiesiintymiä ja monimuotoisuudelle arvokkaita elinympäristöjä talousmetsissä. Esiintymätiedon avulla voidaan myös kohdentaa metsän- ja luonnonhoidon keinoja lajien elinympäristövaatimukset huomioiden, jolloin niiden esiintymät tulevat turvatuiksi.

Metsä- ja ympäristöhallinnon laajana yhteistyönä kehitettiin vuosina 2007–2010 toimintamalli ympäristöhallinnon keräämien uhanalaisten lajien esiintymätietojen siirtoon ja käyttöön metsäorganisaatioissa. Toimintamalli antaa ohjeita, miten uhanalaisten lajien esiintymätiedot voidaan ottaa huomioon metsätalouden eri suunnittelu- ja toteutustilanteissa.

Lajiturva-hankkeen tavoitteena on lisätä lajiesiintymätiedon avulla sellaisten metsän- ja luonnonhoitoratkaisujen käyttöä, joilla turvataan uhanalaisten lajien esiintymiä ja populaatioita. Metsätalouden toimijoilta ja ELY-keskuksista aiemmin saatujen tietojen perusteella uhanalaisten lajien toimintamallin käytössä on pullonkauloja; esimerkiksi toimintamallin tuntemuksessa ja lajiesiintymien turvaamisessa on koettu olevan parantamisen varaa.

Selvityksen tavoitteena oli evaluoida uhanalaisten lajien huomioon ottamisen toimintamalli sitä käytäviltä organisaatioilta kerättävien kokemusten, esimerkkien ja palautteen perusteella. Selvityksen kohderyhmään kuuluivat Metsäkeskus, ELY-keskukset, metsänhoitoyhdistykset, metsäyhtiöt, metsäpalveluyrittäjät, sertifiointin toimijat sekä valikoitu metsänomistajajoukko.

Selvityksessä esiin nousseet keskeisimmät kehittämistarpeet koskivat uhanalaisten lajien paikkatiedon ajantasaisuutta ja saatavuutta, tiedonkulun ja yhteistyön parantamista eri viranomaistahojen ja toimijoiden välillä, viranomaisten antamaa asiantuntijatukea sekä lajien ekologiasta ja hoitosuosituksista saatavilla olevaa tietoa. Toimintamalli oli jäänyt vieraaksi monille toimihenkilöille ja sen saatavuuteen ja käytettävyyteen toivottiin parannuksia.

Metsänomistajille tehtyjen haastattelujen perusteella metsänomistajilla oli puutteellisesti tietoa heidän maillaan olevista uhanalaisista lajeista. Metsänomistajilla tulisi ylipäättään olla tieto lajin esiintymisestä tilalla, mutta myös tarkempaa tietoa lajista ja sen elinympäristövaatimuksista. Metsänomistajat toivoivat lisää uhanalaisiin lajeihin ja niiden huomioon ottamiseen liittyvää neuvontaa ja viestintää.

Selvityksen tulosten perusteella uhanalaistoimintamallia ja siihen liittyvää lajistiaa kehitetään vuoden 2020 aikana mm. toimintamallin käytettävyyttä, ymmärrettävyyttä ja saatavuutta parantamalla. Lisäksi Lajiturva-hanke ehdottaa selvityksen perusteella uhanalaisen lajitiedon huomioon ottamiseen liittyviä parannuksia ja toimenpiteitä viranomaistahoille.

Sisällys

TIIVISTELMÄ	2
1 JOHDANTO	5
1.1 Toimintamalli uhanalaisten lajien esiintymätiedon huomioon ottamiseksi metsätaloudessa	5
1.2 Nykytiedot uhanalaisten lajien esiintymistä eri metsänomistajaryhmien mailla	6
1.3 Toimintamallin päivittäminen	7
1.4 Selvitys toimintamallin evaluoimiseksi	8
2 METSÄALAN ASiantuntijoiden ja Toimijoiden Kysely	9
2.1 Taustatiedot	9
2.2 Vastaukset	9
2.2.1 Toimintamallin tunnettuus.....	9
2.2.2 Tilanteet uhanalaisten lajien turvaamiseksi käytännössä	11
2.2.3 Metsänomistajien suhtautuminen lajien turvaamiseen	13
2.2.4 Kokemukset toimijoiden välisestä yhteistyöstä.....	13
2.2.5 Ehdotetut konkreettiset toimet lajien turvaamiseksi	14
3 ELY-Keskusten Syventävä Kysely	17
3.1 Taustatiedot	17
3.2 Vastaukset	17
3.2.1 Toimintamallin tunnettuus.....	17
3.2.2 Tiedonkulun toimivuus ELY-keskusten ja metsätaloustoimijoiden välillä.....	17
3.2.3 Yhteydenotot ja neuvontapyynnöt lajesiintymien turvaamiseen liittyen.....	17
3.2.4 ELY-keskusten resurssit vastata lajien turvaamista koskeviin yhteydenottoihin.....	18
3.2.5 Toimintamallin mukainen lajijako	18
3.2.6 Metsälajiesittelyiden hyödyntäminen	19
3.2.7 Lajiasiantuntija-apu ja sen saatavuus.....	19
3.2.8 Uhanalaisten lajien paikkatiedon koonti ja saatavuus	20
3.2.9 Metsäsertifioinnin mahdollisuudet lajien turvaamiseksi.....	20
3.2.10 ELY-keskusten ja Metsähallituksen roolien toteutuminen toimintamallissa	21

4	YRITYSTEN YMPÄRISTÖASiantuntijoiden haastattelut	23
4.1	Taustatiedot	23
4.2	Vastaukset	23
4.2.1	Kokemukset toimintamallista ja lajiesiintymätiedoista.....	23
4.2.2	Metsälajiesittelyiden hyödyntäminen ja kehittäminen	23
4.2.3	Käytäntöjen kehittäminen	24
5	METSÄNOMISTAJIEN HAASTATTELUT.....	25
5.1	Taustatiedot	25
5.1.1	Haastatteluiden lähtökohta	25
5.1.2	Haastateltavien taustatiedot	26
5.1.3	Yleishavaintoja yksityismaiden uhanalaisten lajien havaintopisteistä.....	26
5.1.4	Muita havaintoja.....	27
5.2	Vastaukset	28
5.2.1	Metsänomistajien tiedot uhanalaisen lajin havainnosta tilallaan	28
5.2.2	Lajitiedon lähde.....	28
5.2.3	Metsänomistajan tiedot lajin turvaamiseen liittyen	29
5.2.4	METSO ja ympäristötuki uhanalaisen lajin turvaamisessa	29
5.2.5	Metsänomistajien suhtautuminen lajien turvaamiseen	30
5.2.6	Lajitiedon välitys metsänomistajille	30
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	31
6.1	Keskeiset kehitysehdotukset.....	31
6.1.1	Asiantuntijat ja toimijat.....	31
6.1.2	ELY-keskukset.....	31
6.1.3	Metsäorganisaatiot.....	33
6.1.4	Metsänomistajat.....	33
6.2	Selvityksen perusteella tehtävät toimenpiteet	35
LIITTEET	37	
Liite 1 – Kysely ELY-keskuksille	37	
Liite 2 – Kysymykset metsänomistajille	40	

1 Johdanto

1.1 Toimintamalli uhanalaisten lajien esiintymätiedon huomioon ottamiseksi metsätaloudessa

Uhanalaisten ja muiden huomionarvoisten eliölaajien esiintymätiedon huomioon ottaminen metsätalouden toiminnassa on tärkeä metsien monimuotoisuuden turvaamisen keino. Sen avulla voidaan hidastaa metsälajien uhanalaistumista säilyttämällä yksittäisiä lajiesiintymiä ja monimuotoisuudelle arvokkaita elinympäristöjä talousmetsissä. Metsän- ja luonnonhoidon keinoja on mahdollista suunnata lajien elinympäristövaatimukset huomioiden, jolloin niiden esiintymät tulevat turvatuiksi. Parhaimmassa tapauksessa hyvin suunnitellulla metsänkäsittelyllä ja talousmetsien luonnonhoidolla pystytään edistämään paikallisten kantojen vahvistumista. Myös METSO-ohjelman tarjoamat vapaaehtoisen suojelun keinot voivat soveltua uhanalaisten lajien esiintymien turvaamiseen etenkin yksityismetsissä.

Uhanalaisten lajien esiintymätiedon käyttö perustuu osittain luonnonsuojelulakiin sekä toisaalla metsänhoidon suosituksiin ja metsäsertifiointikriteerien (PEFC ja FSC) vaatimuksiin. Metsä- ja ympäristöhallinnon laajana yhteistyönä kehitettiin vuosina 2007–2010 toimintamalli ympäristöhallinnon keräämien uhanalaisten lajien esiintymätietojen siirtoon ja käyttöön metsäorganisaatioissa.

Toimintamallin tavoitteena on ollut luoda metsätaloudelle, ympäristöhallinnolle ja metsänomistajille yhteiset pelisäännöt uhanalaisten lajien esiintymätietoaineiston käyttötapoihin ja tiedonsiirtoon. Toimintamalli antaa ohjeita, miten uhanalaisten lajien esiintymätiedot voidaan ottaa huomioon metsätalouden eri suunnittelu- ja toteutustilanteissa.

Seurantatietoa uhanalaisten lajien esiintymistä kerätään eri tahojen toimesta, joista tärkeimpiä ovat ELY-keskukset, Metsähallitus sekä luonnontieteelliset museot. Myös tutkijoiden ja harrastajien panos on merkittävä. Seurantatietoa on tähän asti tallennettu ympäristöhallinnon Hertta Eliölajit -tietokantaan, josta metsätalouden toimijat hakevat esiintymätietoja omiin järjestelmiinsä.

Toimintamallia varten laadittiin lista lajeista, joiden esiintymät on mahdollista ottaa huomioon metsätalouden toimenpiteissä. Listalle valittiin 617 lajia viidestä eri ryhmästä: putkilokasveista, sammalista, jäkälistä, käävääkkäistä ja kovakuoriaisista. Mukaan otettiin metsälajien lisäksi myös sellaisia soiden, kallioiden ja perinnebiotooppien lajeja, joiden elinympäristöihin metsätalouden vaikutukset ulottuvat. Lista päivitettiin vuonna 2011 vastaamaan vuoden 2010 uhanalaisuusarvioinnin tuloksia, jolloin listalle jäi 501 lajia em. eliöryhmistä.

Nykyisen toimintamallin lajit on jaettu kahteen ryhmään: 1) lakisääteisesti turvattaviin lajeihin ja 2) vapaaehtoisesti turvattaviin lajeihin. Lakisääteisesti turvattavia lajeja ovat luontodirektiivin liitteen IV lajit, sekä luonnonsuojelulain mukaisesti erityisesti suojeltavat ja rauhoitetut lajit. Vapaaehtoisesti turvattavia lajeja ovat muut uhanalaiset ja silmälläpidettävät lajit.

Toimintamallin aineiston poimintaa varten on määritelty tietyt kriteerit. Toimintamalli sisältää ohjeita ja suosituksia aineiston siirtoon ja yhteisiin menettelytapoihin.

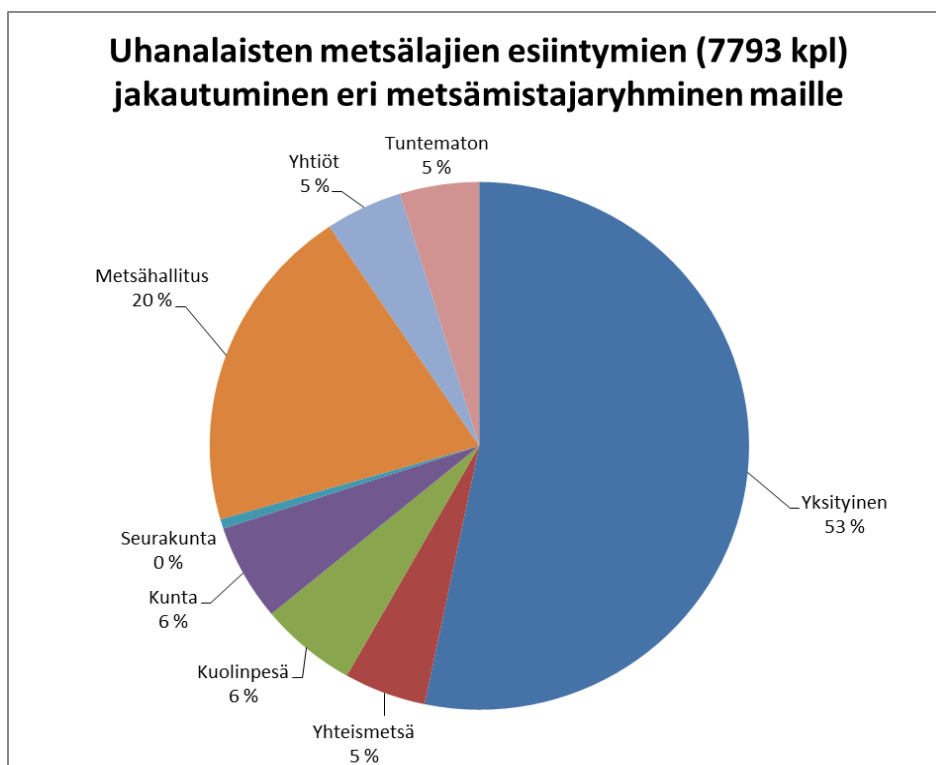
1.2 Nykytiedot uhanalaisten lajien esiintymistä eri metsänomistajaryhmien mailla

Suomen metsäkeskuksen tietojärjestelmään on toimitettu tietoa nykyisen toimintamallin mukaisesti yhteensä 501 lajista. Metsäkeskuksen metsävaratiedoissa uhanalaisten lajien havaintoja on yhteensä 25 954 kuviolta; kuviota kohden kunkin lajin havainto on laskettu vain kerran ja kuviolla voi olla useita lajihavaintoja.

Lajihavainnoista 18 281 kuviolla (70 % kuvioista) havaittu laji on liito-orava ja 154 kuviolla on lisäksi jokin muu uhanalainen laji (0,6 %). Varsinaisia toimintamallin mukaisia uhanalaisten metsälajien esiintymiskuvioita on yhteensä 7793 kappaletta (mukaan lukien em. 154 kuviota, yht. 30 % kuvioista). Kuviokoon keskiarvo liito-oravakohteilla on 1,8 ha ja mediaani 1,2 ha. Muiden uhanalaisten lajien kohteilla kuviokoon keskiarvo on 4,2 ha ja mediaani 1,5 ha.

Uhanalaisia metsälajeja sisältävistä kuvioista yli puolet (64 %) sijaitsee yksityisten metsänomistajien metsissä: näistä yksityismetsänomistajia on 53 %, kuolinpesiä 6 % ja yhteismetsiä 5 % (kuva 1). Yhtiöiden mailla on metsävara-aineiston uhanalaisia lajeja sisältävistä kuvioista 5 % (n. 390 kuviota).

Metsähallituksen metsätalouden mailla on 20 % kuvioista. Tulokseen vaikuttaa tiettyjen suojelukohdeiden (mm. Nuuksio, Sipoonkorpi, Hossa) sisältyminen analyysissä metsätalouden maahan; näiltä alueilta on runsaasti havaintoja uhanalaisista lajeista eri eliöryhmistä.

Kuva 1. Toimintamallin uhanalaisten lajien esiintymiskuvioiden jakautuminen eri metsänomistajaryhmien mailla koko maassa.

Uhanalaisten lajien havaintopaikkoja sisältävien metsätalouskuvioiden määrä vaihtelee eri ELY-keskusten välillä. Esimerkiksi Etelä-Pohjanmaan ELY-keskuksen alueelta tiedossa on vain 156 uhanalaisia lajeja sisältävää kuviota, kun taas Lapin ELY keskuksen alueella niitä on yli kymmenkertainen määrä (1973 kuviota). Erot heijastuivat myös jossain määrin ELY-keskusten kyselyvastauksiin: mitä vähemmän kuvioita, sitä harvemmin asiantuntijat ovat ELY-keskuksessa toimintamallin kanssa tekemisissä (luku 3.2). Nykyisen (v. 2010) toimintamallin mukaisten uhanalaisten lajien havaintopaikkojen kuviomäärät on esitetty taulukossa 1.

Taulukko 1. *Toimintamallin (v. 2010) uhanalaisten lajien esiintymiä sisältävien metsikkökuvioiden jakautuminen eri metsänomistaryhmien maille ELY-keskuksittain.*

	UUS	VAR	HAM	KAS	ESA	EPO	PIR	KES	PSA	POK	KAI	POP	LAP
Yksityiset	310	456	381	189	276	127	186	353	201	113	110	413	1148
Yhteismetsät	20	20	13	49	25	12	14	8	12	14	4	49	123
Kuolinpesät	24	25	53	16	3	1	27	6	28	25	8	56	165
Metsähallitus	130	139	113	50	95	13	140	112	91	38	47	194	347
Yhtiöt	61	19	25	15	27	2	25	33	32	11	20	35	29
Kunnat	70	33	25	27	45	0	44	12	23	13	32	27	89
Seurakunnat	5	3	0	0	6	0	13	0	4	1	0	0	9
Muut yhteisöt	4	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
Tuntematon	53	38	31	7	16	1	11	28	16	32	18	38	61
Yhteensä	677	733	642	353	493	156	460	552	407	247	239	812	1973

1.3 Toimintamallin päivittäminen

Toimintamalli ja siihen kytkeytyvä opas päivitetään vuonna 2020 Lajiturva-hankkeen toimenpiteenä. Lajiturva-hankkeen tavoitteena on lisätä lajiesiintymätiedon avulla sellaisten metsän- ja luonnonhoitoratkaisujen käyttöä, joilla turvataan uhanalaisten lajien esiintymiä ja populaatioita. Hanke toteutetaan vuosina 2019–2021 maa- ja metsätalousministeriön rahoituksella ja osana METSO-ohjelman toteutukseen kuuluvia valtakunnallisia luonnonhoidon kehittämishankkeita.

Hanke tavoittelee uhanalaispaikkatiedon laajempaa hyödyntämistä metsänhoidossa. Siksi Lajiturvan toimet painottuvat toimintamallin ja lajien huomioon ottamisen toimintatapojen käytäntöön vieniin. Yksi hankkeen tehtävistä oli selvittää, miten varmistetaan uhanalaisaineiston ja toimintamallin sujuva käyttö ja lajiesiintymien parempi turvaaminen.

Metsätalouden toimijoilta ja ELY-keskuksista aiemmin saatujen tietojen perusteella uhanalaisten lajien toimintamallin käytössä on pullonkauloja. Esimerkiksi metsäsertifiointien auditoinneissa on todettu, että toimintamallin tuntemuksessa ja lajiesiintymien turvaamisessa on parantamisen varaa.

Toimintamallin päivityksestä tekevät ajankohtaisen myös yksityismetsien metsävara- ja luontotietojärjestelmien uudistaminen, sekä erityisesti lajitietoa sisältävien järjestelmien kehitystyö. Uhanalaisten lajien ns. Punainen lista päivitettiin maaliskuussa 2019, jonka vuoksi toimintamallin lajilistan päivittäminen on myös ajankohtaista.

Aiemmin toimintamallissa oli mukana vain osa uhanalaisuuden arvioinnin eliöryhmistä. Päivitettyssä toimintamallissa mukana ovat kaikki vuoden 2019 arvioinnin eliöryhmät. Lajistalla on varsinaisten metsälajien lisäksi sellaisia lajeja, joiden elinvoimaisuuteen metsänkäsittelyllä ja metsäluonnonhoidolla on vaikutusta: erilaisten metsien lisäksi soiden, pienvesien, kallioiden, rantojen ja perinnebiotooppien lajeja. Mukana ovat uhanalaisiksi (äärimmäisen uhanalaiset, erittäin uhanalaiset ja vaarantuneet) luokitellut lajit ja silmälläpidettävät lajit. Pelkästään alueellisesti uhanalaisia lajeja ei ole otettu mukaan toimintamallin lajilistalle. Yhteensä tarkasteltavia lajeja on 2598 kappaletta. Tarkasti paikannettavaa (1–10 m tarkkuus) ja ajallisesti tuoretta (2010-luvun jälkeistä) esiintymätietoa on saatavilla vain murto-osasta näistä lajeista ympäristöhallinnon tietojärjestelmissä.

Toimintamallin tähänastisesta toimivuudesta on tullut vaihtelevasti palautetta alueilta, sekä mallin toimivuuden että toimimattomuuden osalta vuosikymmenen kuluessa. Tästä syystä mallia käyttäville alueellisille toimijoille suunnattiin joukko kyselyjä ja haastatteluja Lajiturva-hankkeessa vuonna 2019–2020.

1.4 Selvitys toimintamallin evaluoimiseksi

Käsillä olevan selvityksen tavoitteena on evaluoida uhanalaisten lajien huomioon ottamisen toimintamalli sitä käyttäviltä organisaatioilta kerättävien kokemusten, esimerkkien ja palautteen perusteella.

Selvityksen kohderyhmään kuuluvat Metsäkeskus, ELY-keskukset, metsänhoitoyhdistykset, metsäyhtiöt, metsäpalveluyrittäjät, sertifiointin toimijat sekä valikoitu metsänomistajajoukko.

Selvityksessä kartoitettiin:

- yleisesti metsäalan käytännön kokemuksia ja kehitysehdotuksia uhanalaisten lajien esiintymien huomioon ottamisesta metsätalouden toimenpiteissä
- Metsäkeskuksen metsälain valvonnan yhteydessä esille tulleita ongelmia ja kehittämistarpeita
- ELY-keskusten asiantuntijoiden kokemuksia tiedonsiirron toimintamallin käytöstä ja esimerkkejä onnistuneesti toteutetuista kohteista ja toteutuksen pullonkaloista
- sertifiointin auditoijien (PEFC ja FSC) sekä metsäorganisaatioiden vastuuhenkilöiden kokemuksia sekä tieto- ja kehitystarpeita
- eri toimijoiden käytössä olevia lajitiedon lähteitä
- metsänomistajien näkemyksiä uhanalaisten lajien turvaamisesta sekä niihin liittyviä tietotarpeita.

Vastauksia saatiin seuraavasti:

1. Metsäkeskus: yhteensä 50 henkilöä
2. Toimijat (metsätaloustoimenpiteiden suunnittelijat, Mhy:t, yksityiset metsäpalvelutoimijat sekä puunostajat): yht. 96 henkilöä
3. ELY-keskusten lajivastaavat ja muut luonnonsuojeluvastaavat: yht. 40 henkilöä
4. Metsäorganisaatioiden ympäristövastuuhenkilöt ja sertifiointitoimijat: yht. 4 henkilöä
5. Valikoitu metsänomistajajoukko: yht. 30 henkilöä.

2 Metsäalan asiantuntijoiden ja toimijoiden kysely

2.1 Taustatiedot

Uhanalaisten lajien havaintopisteiden ja niihin liittyvän toimintamallin parissa työskenteleville asiantuntijoille ja toimijoille lähetettiin Webropol-kysely elokuussa 2019. Kysely oli vastaajille avoinna 14.8.-6.9.2019.

Kyselyyn vastasi yhteensä 169 henkilöä seuraavista organisaatioista tai tahoista:

- Suomen Metsäkeskus, 50 henkilöä (noin 30 % vastaajista)
- Metsänhoitoyhdistys, 41 henkilöä (24 %)
- Metsäteollisuus / sahayritys, 34 henkilöä (21 %)
- ELY-keskus, 22 henkilöä (13 %)
- Metsähallitus Metsätalous, 10 henkilöä (6 %)
- Metsäpalveluyritys, 8 henkilöä (5 %)
- Metsähallitus Luontopalvelut, 2 henkilöä (1 %)
- Muu, 1 henkilö (< 1 %)

Noin puolet toimijoista ilmoitti organisaatiossaan roolikseen toimenpiteiden suunnittelun tai toteutuksen, vajaa kolmannes lain valvonnan. Joka kymmenes vastaaja työskenteli asiakasneuvonnassa. Yli puolet ilmoitti työskennelleensä yli kymmenen vuotta nykyisessä työtehtävässään.

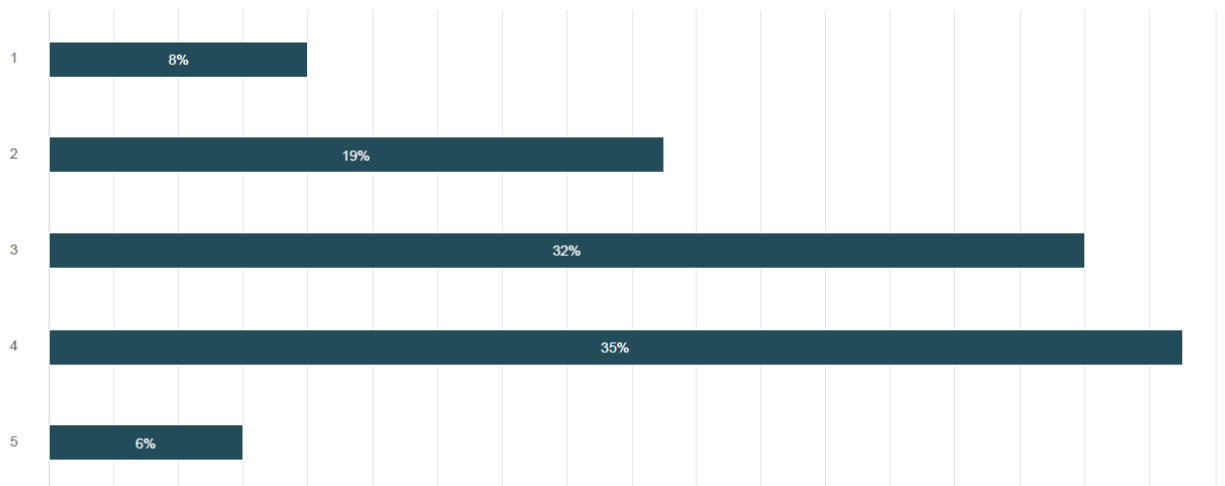
Uhanalaistoimintamallin toteutuksen osalta vastaajien yleisimmät roolit olivat metsänomistajien neuvonta, lajiesiintymät huomioivien hakkuiden suunnittelu ja toteutus sekä hakkuu- tai hoitotyön toteuttajan ohjaaminen. Viidennes vastaajista antoi myös asiantuntija-apua toimintamallin toteutuksessa.

Kolmanneksella vastaajista on toimintamallin lisäksi organisaatiossaan käytössään jokin oma ohjeistus uhanalaisten lajien huomioon ottamiseksi. Tällaisia olivat mm. yhtiöiden omat työohjeet ja Metsähallituksen ympäristöopas.

2.2 Vastaukset

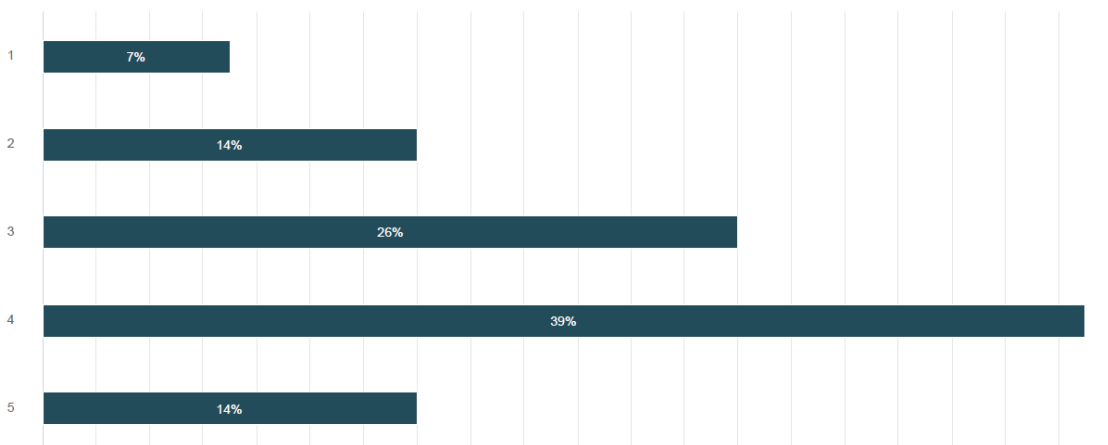
2.2.1 Toimintamallin tunnettuus

Alle puolet kyselyyn vastanneista toimijoista arvioi tuntevansa uhanalaisten lajien esiintymätiedon hyödyntämiseen tarkoitetun toimintamallin hyvin (kuva 2). Toimintamallin sisällön tunsivat hyvin etenkin metsäpalveluyritysten, ELY-keskusten ja Metsäkeskuksen vastaajat. Reilu neljännes tunsivat toimintamallin sisällön huonosti. Vastaajien joukossa olivat mm. Metsähallituksen, Metsäkeskuksen, metsänhoitoyhdistysten ja metsäpalveluyritysten edustajia.

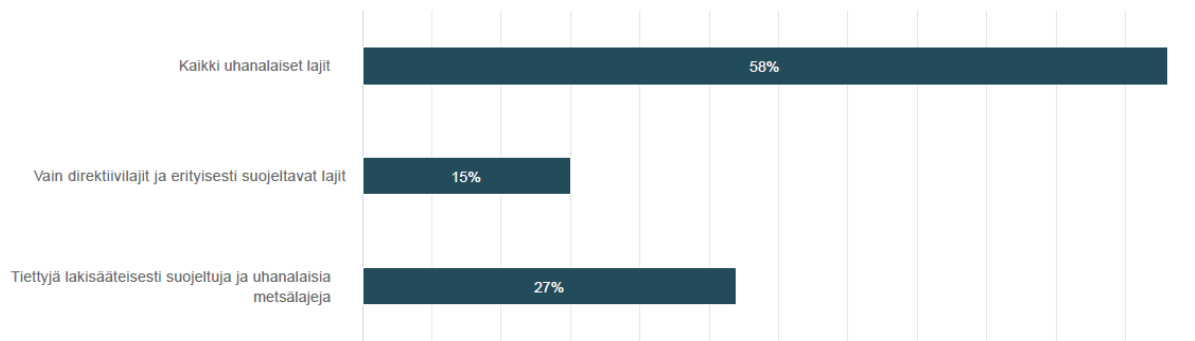
Kuva 2. Arvioi, kuinka hyvin tunnet toimintamallin sisällön asteikolla 1-5 (1=heikosti, 5=todella hyvin)?

Oma rooli uhanalaistoimintamallin toteutuksessa oli jäänyt epäselväksi joka viidennelle vastaajista (kuva 3). Epävarmuutta omasta roolistaan kokivat etenkin metsäpalveluyrityksiä, metsänhoitoyhdistyksiä, Metsähallitus Metsätaloutta sekä metsäteollisuutta ja sahayrityksiä edustavat vastaajat. Roolinsa hyvin tuntevien joukossa oli melko tasaisesti edustettuna kaikkia vastaajaryhmiä.

Kuva 3. Osaisitko kysyttäessä kuvailla oman roolisi uhanalaistoimintamallin toteutuksessa? Asteikolla 1-5 (1= heikosti, 5= todella hyvin).

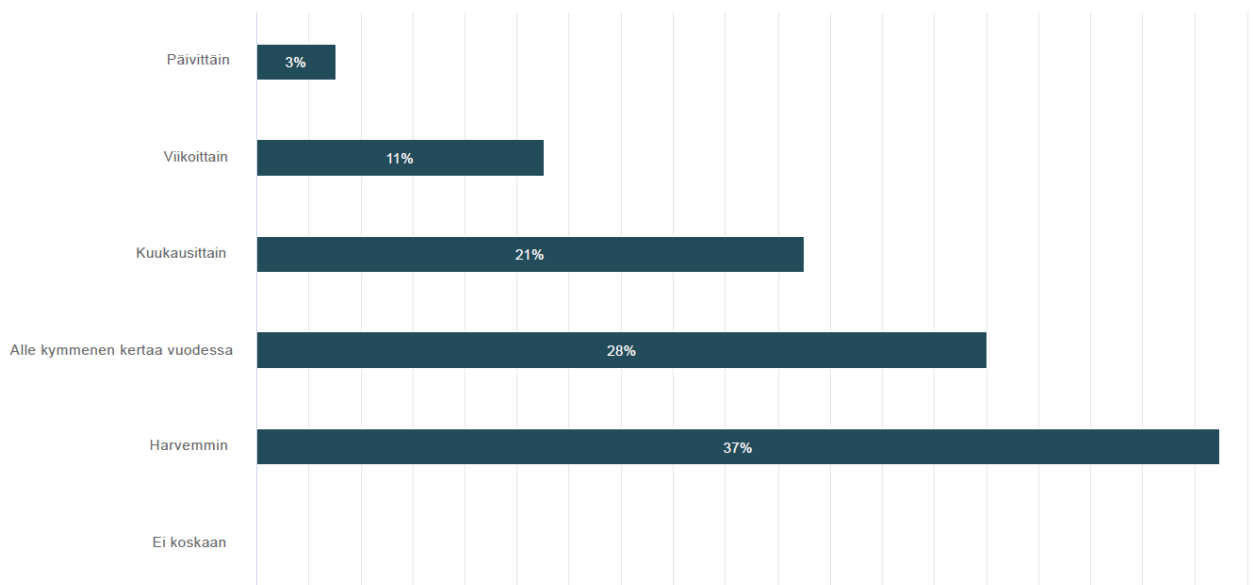
Toimintamallin melko heikkoa tuntemista heijastelee myös se, että puolet kyselyn vastaajista oli siinä käsityksessä, että uhanalaistoimintamalli koskee kaikkia uhanalaisia lajeja, vaikka todellisuudessa vuoden 2010 toimintamalli koskee tiettyjä lakisääteisesti turvattavia lajeja (luontodirektiivin liitteen IV lajit, erityisesti suojeltavat ja rauhoitetut lajit) sekä tiettyjä vapaaehtoisesti turvattavia lajeja (muut uhanalaiset ja silmälläpidettävät lajit) (kuva 4). Vain hieman alle kolmannes vastaajista tiesi, mitä uhanalaisia lajeja toimintamalli käytännössä koskee.

Kuva 4. Kerro käsityksesi siitä, mitä lajijoukkoa nykyinen uhanalaistoimintamalli koskee.

2.2.2 Tilanteet uhanalaisten lajien turvaamiseksi käytännössä

Valtaosalle metsätalouden toimijoita uhanalaisten lajien esiintymiä (poislukien liito-orava) tulee työssä vastaan korkeintaan muutamia kertoja vuodessa (kuva 5). Käytännössä uhanalaisiin lajeihin liittyvät tilanteet ovat arkipäivää vain ELY-keskuksissa; metsäpalveluyrityksissä ja metsänhoitoyhtiöissä uhanalaisten lajien esiintymiä tulee vastaan vain harvoin.

Kuva 5. Kuinka usein uhanalaisen lajin (muu kuin liito-orava) esiintymä tulee esille työssäsi?

Uhanalainen laji on tullut ammattilaisilla vastaan yleensä metsänkäyttöilmoituksen sekä hakkuun ja hoitotyön suunnittelun tai toteutuksen yhteydessä (taulukko 2). Lisäksi kaikki Kemera-tukihakemuksen työlajit olivat vastauksissa edustettuina, yleisimpänä nuoren metsän hoito ja ympäristötuki. Myös asiakasneuvonnassa on käsitelty uhanalaisia lajeja.

Lajitietoon reagoidaan siis yleensä vasta siinä vaiheessa, kun kohteelle ollaan suuntaamassa toimenpiteitä, ei metsäsuunnitteluvaiheessa, kuten alkuperäisessä toimintamallissa vuodelta 2010 tavoiteltiin: ”Tavoitteena on, että paikkatieto uhanalaisesiintymistä on käytössä jo siinä vaiheessa, kun erilaisia toimenpiteitä suunnitellaan tai tehdään aluetason suunnitelmia. Tällöin tilanteet, joissa uhanalaisesiintymä todetaan vasta metsänkäyttöilmoituksen tarkastustilanteessa, jäävät vähäisiksi.”

Taulukko 2. Millaisten tilanteiden yhteydessä uhanalaisen lajin esiintymä on tullut esille? Vastaaja on voinut valita useamman vaihtoehdon.

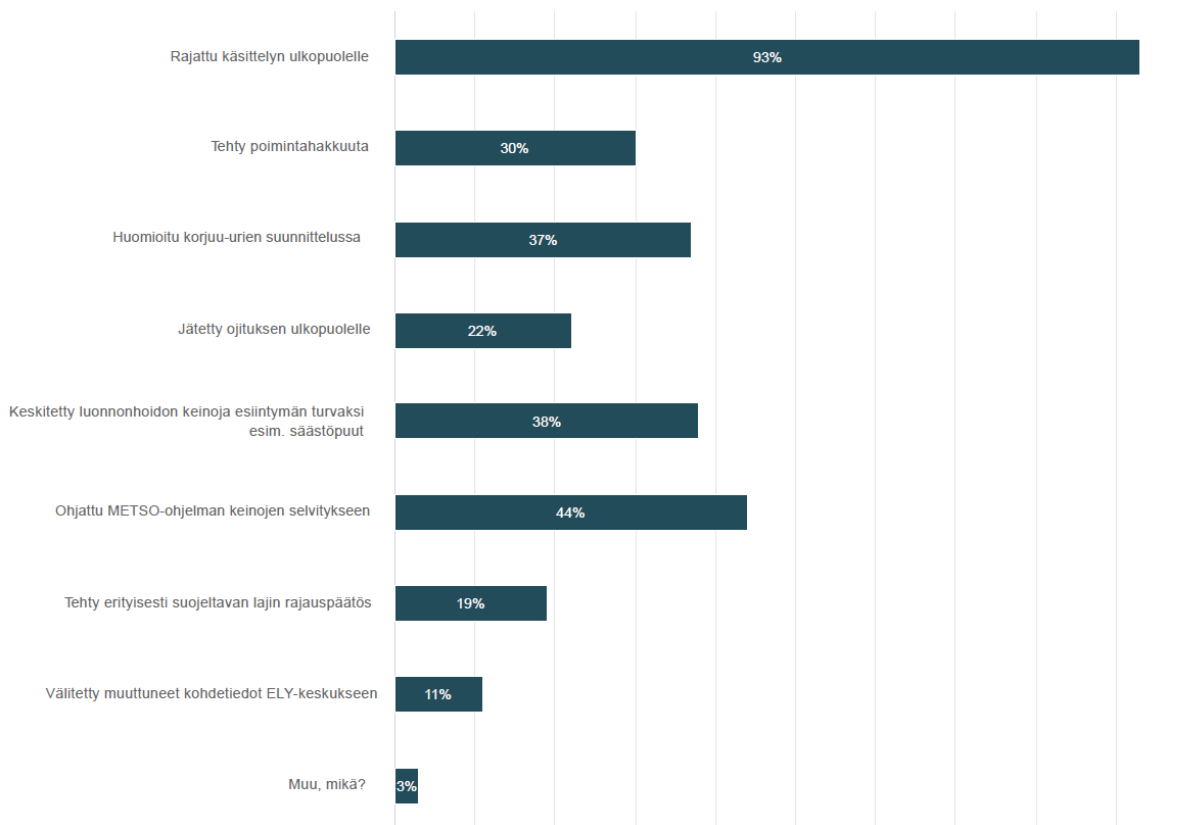
Tilanne	%
Metsänkäyttöilmoitus	63
Kemera-tukihakemus	45
- Taimikonhoito	6
- Nuoren metsän hoito	12
- Kunnostusojitus	7
- Tienrakennus	6
- Lannoitus	2
- Ympäristötuki	12
Luonnonhoitohanke	5
Asiakasneuvonta	18
Metsäsuunnitelman laatiminen	11
Hakkuun/hoitotyön suunnittelun yhteydessä	44
Hakkuun/hoitotyön toteutuksen yhteydessä	18
Tila-arvio tai kiinteistökauppa	9
Kaavoitus	9
Maankäyttömuodon muutos	5
Ympäristövaikutusten arviointi	9
Virkistyskäytön suunnittelu ja ohjaus	2
Muu	1

Kun metsänkäyttely on ollut kohdistumassa tai kohdistunut uhanalaisen lajin esiintymään, kolme yleisintä toteutettua toimenpidettä ovat olleet:

- toimenpidekohteella (tai sen välittömässä läheisyydessä) sijaitsevien lajiesiintymien tietojen selvittäminen metsänomistajalta tai käytettävissä olevasta tietojärjestelmästä,
- toimenpiteen toteuttajan ohjeistaminen esiintymän turvaamisessa ja maastoon merkitsemisessä, sekä
- lajiesiintymän rajauksen selvittäminen leimikossa.

Kuitenkin kaikki uhanalaistoimintamallin menettelyohjeen mukaiset toimenpiteet saivat melko tasaisesti ääniä.

Viidenneksellä tilanteista aiottua metsänkäyttelyä ei ollut tarvetta muuttaa esiintymätiedon takia (kuva 6). Käsitteilyn ulkopuolelle rajaaminen oli useimmiten käytetty ratkaisu uhanalaisten lajien esiintymien kohdalla, vaikka kaikki vaihtoehdot (mm. METSO-ohjelman pariin ohjaaminen, luonnonhoidon keinojen keskittäminen esiintymän turvaamiseksi sekä korjuu-urien suunnittelussa huomiointi) saivat ääniä. Vastauksien perusteella muuttuneita kohdetietoja oli välitetty ELY-keskukseen vain vähän.

Kuva 6. Mitä ratkaisuja uhanalaisten lajien esiintymillä on toteutettu? Vastaaja on voinut valita useamman vaihtoehdon.

2.2.3 Metsänomistajien suhtautuminen lajien turvaamiseen

Toimijat kokivat metsänomistajien suhtautuvan lajihavaintoihin pääosin positiivisesti; yli puolet vastaajista koki metsänomistajan suhtautumisen olleen joko positiivista tai erittäin positiivista. Vain reilu kymmenes toimijoista oli törmännyt kielteisesti suhtautuvaan metsänomistajaan.

Avoimissa vastauksissa kommentoitiin mm. metsänomistajien suhtautuvan myönteisesti harvinaisen lajin suojelemiseen, kun se ei automaattisesti johda hallinnolliseen suojeluun. Useat vastaajat olivat myös sitä mieltä, että ”oikea tieto auttaa suhtautumisessa” samoin kuin se, millä tavalla lajesiintymästä kerrotaan metsänomistajalle. Yhden vastaajan mukaan metsänomistajat suhtautuvat yleensä hyvin, mutta uhanalaisten lajien esiintymien kasaantuminen jollekin tietylle alueelle voi aiheuttaa metsänomistajassa negatiivisen reaktion.

Metsänomistajaan tai hakkuuoikeuden haltijaan oli oltu yhteydessä pääsääntöisesti puhelimitse tai muutoin toimistosta käsin. Yli puolessa tapauksia omistajan käyttöön oli myös toimitettu lisäinformaatiota.

2.2.4 Kokemukset toimijoiden välisestä yhteistyöstä

Vastaajat olivat tehneet yhteistyötä eniten Metsäkeskuksen, ELY-keskusten ja metsänomistajien kanssa. Kaiken kaikkiaan yhteistyötä oli tehty useiden eri toimijoiden kanssa. Toimijoiden arvio yhteistyön toimivuudesta oli keskiarvoltaan melko matala, 2,4 (asteikolla 0-5, jossa 0=eikokemusta yhteistyöstä, 1=yhteistyössä parannettavaa, 5=yhteistyö toimii hyvin), mutta keskiarvoa laski selkeästi Metsähallituksen mukana olo, jonka kanssa oli tehty vain vähän yhteistyötä. Parantamisen varaa

koettiin olevan yhteistyössä etenkin asiantuntijoiden/luontoharrastajien, metsänhoitoyhdistysten ja Metsähallitus Metsätalouden kanssa.

Yhteistyöhön liittyviä kommentteja annettiin erityisen paljon ELY- ja Metsäkeskuksien toimesta (kuva 7). Vastauksista paistoi, että yhteistyön toimivuudessa koettiin suuria alueellisia eroja.

Viranomaistahot toivoivat etenkin:

- tiedonkulun parantamista
- uhanalaistiedon siirron ja jakamisen ongelmien ratkaisemista
- toimintamallin parempaa tuntemista
- neuvontavastuiden selkiyttämistä
- palautteen saamista toteutuksista / reagointia annettuihin ohjeisiin
- yhteisen paikatiedon kehittämistä
- metsänhoitoyhdistysten koulutusta
- tietoa asiantuntijoista, joilta kysyä neuvoa.

Puunostajat toivoivat:

- uhanalaistiedon hallinnan toimintatapojen parantamista
- maastoapua asiantuntijoilta
- avoimempaa tiedottamista
- nopeampia viranomaisvastauksia
- luotettavaa esiintymätietoa.

Kuva 7. Sanapilvi kysymyksestä ”Kuvaili kehitystarpeita yhteistyön parantamiseksi”.

2.2.5 Ehdotetut konkreettiset toimet lajien turvaamiseksi

Vastaajien mielestä kolme tärkeintä toimenpidettä uhanalaisten lajien esiintymien turvaamiseksi olisivat avoimen paikatiedon lisääminen, ohjeet laji- ja lajiryhmäkohtaiseen huomiointiin sekä neuvontatyöhön suunnattavat resurssit (taulukko 3).

Vastaajat kokivat tärkeiksi kehityskohteiksi myös oman osaamisensa vahvistamisen, metsänomistajien koulutuksen sekä yleisesti yhteistyön tiivistämisen.

Taulukko 3. Mitä konkreettisia toimia tarvitaan, jotta uhanalaiset lajit saadaan turvattu? Valitse kolme tärkeintä.

Toimenpide	%
Lajeja koskevan avoimen paikkatiedon lisääminen	67
Ohjeita laji/lajiryhmäkohtaiseen huomiointiin	37
Resursseja neuvontatyöhön	28
Metsään.fi palvelun kehittämistä	21
Oman osaamisen vahvistamista	27
Aihepiirin yleisen viestinnän lisäämistä	17
Metsänomistajien koulutusta	26
Yhteistyön tiivistämistä	25
METSON keinojen tehokkaampaa käyttöä	17
Metsän- ja luonnonhoidon keinojen kohdentamista ja kehittämistä	20
Muu toimenpide, mikä?	5

Avoimissa vastauksissa vastaajat listasivat mm. seuraavanlaisia keinoja, joilla voitaisiin parantaa tiedossa olevien uhanalaisten lajien esiintymien säilymistä talousmetsissä (kuva 8):

- avoimen (paikka)tiedon lisääminen ja paikkatietoaineistojen kehittäminen
- lajeihin liittyvien ekologistietojen ja toimintaohjeiden kehittäminen
- lajitiedon saatavuuden parantaminen
- tukea maastosuunnitteluun, uhanalaisten lajien tunnistamiseen ja käsittelyohjeisiin
- metsänomistajien neuvonta ja koulutus
- metsäammattilaisten neuvonta ja koulutus
- korvausmenettelyn kehittäminen
- viranomaistahojen resurssien lisääminen lajitiedon käsittelyyn
- metsänkäsittelymenetelmien kehittäminen
- suojeluun panostaminen.

Kuva 8. Sanapilvi kysymyksestä ”Miten parantaisit tiedossa olevien uhanalaisten lajien esiintymien säilymistä talousmetsissä?”.

3 ELY-keskusten syventävä kysely

3.1 Taustatiedot

Kysely lähetettiin ELY-keskuksissa lajisuojelun sekä METSO-ohjelman parissa työskenteleville asiantuntijoille sähköpostitse (liite 1). Vastaajille tarjottiin mahdollisuutta vastata joko sähköpostitse tai puhelinhaastatteluna; kaikki vastasivat sähköpostitse. Vastausaikaa oli 2.10.-14.10.2019. Kyselyyn vastasi 18 asiantuntijaa, jotka edustivat 12 ELY-keskusta. Vastaajien määrät vaihtelivat ELY-keskuksittain yhdestä kolmeen henkilöön.

3.2 Vastaukset

3.2.1 Toimintamallin tunnettuus

Suurin osa kyselyyn vastanneista ELY-keskuslaisista tuntee uhanalaisten lajien tiedonsiirron toimintamallin, ainakin pääpiirteissään. Osa on myös etsinyt mallista itsenäisesti tietoa netistä. Vastaajien käsityksen mukaan toimintamalli on yleisesti käytössä ELY-keskuksissa sekä Suomen metsäkeskuksessa. Moni vastaajista arveli mallin olevan yleisesti käytössä Metsähallituksessa, mutta muiden metsäalan toimijoiden tuntevan mallin todennäköisesti huonosti.

3.2.2 Tiedonkulun toimivuus ELY-keskusten ja metsätaloustoimijoiden välillä

Tiedonkulku uhanalaisten lajien esiintymistä toimii ELY-keskusten ja metsätaloutta toteuttavien tahojen kesken joko mallin avulla tai muuten ainakin osittain, malliin kuuluvien lajien osalta paremmin kuin muiden. Tieto metsänkäsittelystä uhanalaisesiintymällä tulee kuitenkin ELY-keskukseen yleensä vasta metsänkäyttöilmoituksen käsittelyn yhteydessä.

Kehittämistarpeena tiedonkulussa ovat viiveet tiedon siirtämisessä: sekä tallennuksessa ympäristöhallinnon Hertta Eliölajit -järjestelmään että tietojen siirtämisessä järjestelmästä metsäalan toimijoille. Aineiston toimitusvälin koetaan olevan liian harva. Havaittuja ja ilmoitettuja lajesiintymiä menetetään metsänkäsittelystä, koska tieto ei ole ehtinyt mukaan metsäalan toimijoille toimitettavaan aineistoon, eikä esiintymää siksi ole otettu huomioon. Toimijat eivät yleensä huomioi erikseen toimitettavia aineistoja.

3.2.3 Yhteydenotot ja neuvontapyynnöt lajesiintymien turvaamiseen liittyen

Toimintamallin mukaan metsänomistaja ja hakkuu-oikeuden haltija voivat kysyä lisätietoa ja toimintaohjeita alueensa ELY-keskuksesta tai metsäkeskuksesta. Uhanalaisista lajeista ja niiden esiintymistä on tullut kyselyjä useimmille vastaajista ainakin joskus. Uhanalaisten lajien esiintymien turvaamista koskevista kyselyistä valtaosa tulee metsänkäyttöilmoituksen tai kaavasunnittelun yhteydessä.

Kyselyitä tulee myös YVA-prosesseja koskien, mutta toisille hyvin harvoin prosessien harvinaisuudesta johtuen. Jonkin verran kyselyjä tulee myös METSO-ohjelman toteutuksen yhteydessä, metsänomistajat saattavat kertoa alueensa uhanalaisista lajeista tarjotessaan palstaansa METSOon.

Leimikon suunnittelun, muun metsäsuunnittelun, kunnostusohjituksen suunnittelun tai metsäteiden suunnittelun yhteydessä yhteydenottoja tulee ELY-keskuksiin harvoin tai joissain ELY-keskuksissa ei ollenkaan. Metsänkäsittelystä jo käynnissä tulevat yhteydenotot ovat yksittäistapauksia.

Metsäalan toimijoiden lisäksi yhteydenottoja ja neuvontapyyntöjä tulee muilta viranomaisilta ja suunnittelijoilta, etenkin kaavoituksen ja erilaisten hankkeiden yhteydessä. Järjestöiltä ja kansalaisilta yhteydenottoja tulee silloin tällöin, maanomistajilta harvoin.

Uhanalaisten lajien esiintymien turvaamista koskevien kyselyiden määrä vaihtelee sekä ELY-keskuksetkin että henkilöittäin. Useimmille kyselyitä tai lajiesiintymiin kohdistuvia metsänkäyttöilmoituksia tulee vähintään muutaman kerran kuussa, joillekin useita viikoittain.

Uhanalaisten lajien esiintymien turvaamista koskevat tiedustelut liittyvät etenkin luontodirektiivin IV liitteen lajeihin. Eliöryhmistä kaiken kaikkiaan yhteydenotot painottuvat putkilokasveihin, sammaliin ja jäkäliin. Yhteydenottoja tulee myös perhosista, kovakuoriaisista, käävistä ja petolinnuista.

Lajeista yhteydenotoissa esiin nousevat erityisesti kangasvuokko mutta myös lahokaviosammal, lepakot, viitasammakko, harsosammal, hämeenkylmänkukka, hajuheinä, tummaverkkoperhonen, rupimantteri, myyränporras, punakämmekät, neidonkenkä, tikankontti ja petolinnut.

3.2.4 ELY-keskusten resurssit vastata lajien turvaamista koskeviin yhteydenottoihin

Resurssit uhanalaisten lajien turvaamista koskeviin kysymyksiin ovat ELY-keskuksissa niukat, mutta kysymyksiin pystytään vastaamaan. Resurssien vähyyden takia kysymyksiin vastataan pääosin sähköpostitse tai puhelimitse. Useimmissa ELY-keskuksissa tehdään myös maastokäyntejä kohteille tarpeen mukaan, mutta käynnin kohteita joudutaan priorisoimaan.

ELY-keskuksen ulkopuolisiin lajiasiantuntijoihin pidetään yhteyttä, mutta tarvetta yhteydenpidolle olisi enemmänkin. Jonkin verran ELY-keskuksissa toimitaan myös yhteyshenkilönä metsätoimijoiden ja lajiasiantuntijoiden välillä. Resurssien vähyyys rajoittaa kaikenlaista yhteydenpitoa.

Ajan puutteen lisäksi tiedon puute huonommin tunnetuista lajeista, asiantuntija-avun puute ja ajantasaisen ja täsmällisen esiintymätiedon puute ovat toimintaa rajoittavia tekijöitä. Metsäkäyttöilmoitusten yhteydessä ongelmana on lyhyt aikajänne, ennakoivampaa suunnittelua ja yhteydenpitoa tarvittaisiin. Ongelmana on myös, että esiintymätiedot ovat hajallaan eri järjestelmissä, eikä metsänkäyttöilmoitusten yhteydessä aina ehditä lyhyen aikajänteen ja henkilöstöresurssien vähyyden takia tarkastaa riittävän hyvin, onko alueella uhanalaisten lajien esiintymiä. Lisäresurssitarpeita on henkilöstön osalta etenkin esiintymätietojen tallennuksissa ja kiireisimpänä maastokautena.

3.2.5 Toimintamallin mukainen lajijako

Toimintamallin mukainen jako lakisääteisesti suojeltaviin (erityisesti suojeltavat lajit, direktiivilajit, rauhoitetut lajit) ja muihin uhanalaisiin lajeihin koetaan pääosin toimivaksi, koska jonkinlaista priorisointia joka tapauksessa tarvitaan. Usein direktiivilajeja ja erityisesti suojeltavia lajeja pidetään kuitenkin käytännössä vielä omana ryhmänään, koska niiden osalta viranomaisilla on enemmän ohjausvaltaa, muista annetaan lähinnä suositusluonteisia ohjeita.

Yksittäiset vastaajat kuitenkin kokivat, että jaottelu kyseisellä jaolla tai ylipäänsä ei ole mielekäästä, vaan kaikkien uhanalaisten lajien tulisi olla samalla viivalla.

ELY-keskuksiin tulee yhteydenottoja sekä lakisääteisesti suojeltavista että muista uhanalaisista lajeista, mutta yhteydenotot painottuvat lakisääteisesti suojeltaviin lajeihin. Sekä lakisääteisesti suojeltavien että myös muiden uhanalaisten lajien kohdalla pyritään antamaan hyvää neuvontaa. Neuvonnassa ja toteutuksessa pyritään siihen, että myös muut kuin lakisääteisesti suojeltavat uhanalaiset lajit otetaan huomioon toimenpiteissä. Lakisääteisesti suojeltavien lajien kanssa toimitaan jossain määrin eri tavalla kuin muiden uhanalaisten lajien kanssa, johtuen lain vaatimuksista ja toisinaan priorisointipaineista. Lakisääteisesti suojeltavien lajien kohdalla ohjeistus on vahvempaa ja siihen paneudutaan toisinaan ehkä tarkemmin, muiden kohdalla neuvonta on suositusluonteista.

Metsänkäyttöilmoituksen kohdistuessa lakisääteisesti suojellun lajin esiintymään, joka on tallennettu Herttaan ja toimitettu metsäkeskukselle, asiasta tulee nykyään pääsääntöisesti tieto ELY-keskukseen, koska toiminta on automatisoitu. Yksittäistapauksia on jäänyt ilmoittamatta, esimerkiksi esiintymän sijaitessa aivan leimikon vieressä. Kaikki tiedossa olevat esiintymät eivät kuitenkaan ole Hertta Eliölajit -järjestelmässä eivätkä siten käytettävissä, jolloin myöskään ilmoitusta ei tule ja esiintymiä saattaa tuhoutua.

Uhanalaisten lajien esiintymien turvaamisessa yleisimpänä keinona on käytetty leimikkosuunnittelua tai ainakin sen ohjeistamista. Lisäksi turvaamiskeinoina on käytetty etenkin METSON pysyvää suoje-
lua sekä erityisesti suojeltavan lajin rajausta. Muutama vastaaja toi kuitenkin esiin, että erityisesti suojeltavien lajien rajauksia pyritään välttämään ja etsimään muita keinoja turvata esiintymä.

KEMERAn keinoista esiintymien turvaamisessa on käytetty sekä ympäristötukea että luonnonhoito-
hankkeita jonkin verran. Lisäksi esiintymiä on turvattu puun varastointipaikkojen sijoittelun avulla sekä metsälakikohteita rajaamalla (sekä kaavoituksen avulla).

3.2.6 Metsälajiesittelyiden hyödyntäminen

SYKEN sivuilta saatavilla olevia metsälajien esittelyitä käytetään uhanalaisten lajien esiintymien tur-
vaamiseksi annettavassa neuvonnassa ja esittelyt koetaan toimiviksi. Niitä lähetetään myös ohjeis-
tuksen mukana maanomistajille ja hakkuoikeuden haltijoille. Esittelyjen lyhyys ja ytimekkyys koetaan
hyvänä asiana.

Kehitysehdotuksista keskeisimpänä esitettiin, että esittelyissä tulisi olla konkreettisia lajikohtaisia esi-
merkkejä tai ohjeita lajien turvaamiseksi, esimerkiksi tarvittavan suojavyöhykkeen laajuudesta tai eri-
laisista käsittelymahdollisuuksista. Lajien elinympäristövaatimuksia toivottiin myös kuvailtavan ny-
kyistä tarkemmin. Esittelyjä toivottiin tehtävän myös lisää, jotta niitä olisi kaikista toimintamallin la-
jeista. Toivottiin myös automaattista linkitystä toimijoille lähtevään ilmoitukseen tai metsään.fi-pal-
veluun, jotta esittelyt saataisiin paremmin käyttöön metsäalan toimijoille ja maanomistajille.

3.2.7 Lajiasiantuntija-apu ja sen saatavuus

ELY-keskuksilla ei ole kaikkien eliöryhmien osalta riittävästi asiantuntija-apua saatavilla, etenkin pai-
kallisesti. Valtakunnallisesti tilanne on vähän parempi. Joskus hankaluutena voi olla löytää oikea ihmi-
nen vastaamaan, tilanne riippuu osin omasta verkostoitumisesta eri eliöryhmäasiantuntijoiden
kanssa.

Asiantuntija-apua saadaan sekä ympäristöhallinnosta, eliötyöryhmistä että asiantuntijaharrastajilta,
mutta harrastajien toistuva lähestyminen yhteydenotoilla koetaan haastavaksi. Hallinnon sisällä tulisi
olla enemmän asiantuntijoita, joiden työnkuvaan asiantuntija-apu kuuluu. Ympäristöhallinnon asian-
tuntijoiden kanssa yhteistyön koettiin toimivan pääosin hyvin. Koska ajankäyttö on kaikilla haasteel-
lista, yhteistyömahdollisuuksia ei kuitenkaan pystytä hyödyntämään täysimittaisesti.

Eliöryhmät, joiden asiantuntijoista on puutetta, vaihtelevat ELY-keskuksittain. Putkilokasveista asian-
tuntemusta koettiin pääsääntöisesti olevan riittävästi ELY-keskuksissa tai apua tarvittaessa saatavilla.
Myös sammaliin koettiin monesti saadun hyvin asiantuntija-apua. Lisätukea kaivattiin usein etenkin
jäkälistä, sienistä (kääväkkäät) ja hyönteisistä.

Sopivan henkilön löytämistä ja yhteyden ottamista helpottamaan kaivattaisiin eliöryhmittäin tietoa
yhteyshenkilöistä, joilta voi tarvittaessa saada asiantuntija-apua. Yhteystietolistat tarvittaisiin sekä
harrastajista että ympäristöhallinnon lajiasiantuntijoista. Verkostoituminen lajiasiantuntijoiden
kanssa koetaan tärkeäksi, yhteistyötä ja yhteyksiä toivottiin lisäävän.

Yhteystietolistojen lisäksi asiantuntemusta ja yhteydenpitoa uhanalaisten lajien turvaamiseksi toivottiin kehitettävän järjestämällä koulutusta, lajiasioita koskevia neuvottelupäiviä, yhteisiä maastokäyntejä ja luomalla yhteinen keskustelufoorumi. SYKEen ja ympäristöministeriöön toivottiin enemmän resursseja näiden asioiden koordinaatioon.

Yksittäisinä kehitysehdotuksina uhanalaisten lajien turvaamiseen liittyvän asiantuntemuksen ja yhteydenpidon kehittämiseksi ehdotettiin myös yhteistyön tiivistämistä metsäalan toimijoiden ja ELY-keskusten välillä, paikallisella tasolla perustettavia työryhmiä, joissa olisivat mukana ELY-keskus, Metsähallitus ja paikalliset metsätoimijat, Metsäkeskuksiin kohdistuvaa koulutusta (jotta saataisiin parannettua mm. metsäkeskuksen osaamista, asennetta ja roolia uhanalaisten lajien suojelun tärkeyden tiedostamisessa ja valmiuksia neuvoa maanomistajia tai hakkuuoikeudenhaltijoita), sekä yhteen paikkaa koottua sähköistä ja päivittyvää 'lajitietokeskusta', josta löytyisi myös ajantasaiset hallinto-oikeuksien ja korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisut.

3.2.8 Uhanalaisten lajien paikkatiedon koonti ja saatavuus

Uhanalaisten lajien esiintymien paikkatiedon koonnissa ja saatavuudessa isoimpana haasteena on, että tieto on hajallaan useissa eri järjestelmissä. Esiintymätiedot tulisi saada tallennettua kaikkien toimijoiden käytössä olevaan järjestelmään ja järjestelmän käytön tulisi olla helppoa, sujuvaa ja nopeaa. Ympäristöhallinnon yhteisesti vuoden 2020 jälkeen käyttöön otettavan LajiGIS-järjestelmän toivotaan parantavan tilannetta. Tämänhetkinen siirtymävaihe ja sen päällekkäiset järjestelmät koetaan ongelmallisena. Lisäksi uhka, että tieto on mahdollisesti jatkossakin hajallaan eri järjestelmissä, on edelleen olemassa.

Keskeisenä kehittämistarpeena on myös saada tiedon tuottajat toimittamaan tiedot jatkossa nykyistä helpommin hyödynnettävässä muodossa tai tallentamaan ne suoraan käyttökelpoiseen järjestelmään. Selvityksissä tiedot toimitetaan usein hankalasti hyödynnettävässä muodossa esim. vain kirjallisena raporttina ilman koordinaattitietoa. Esimerkiksi kuntia tulisi jatkossa kannustaa tallettamaan kaavojen luontoselvitysten ja muiden omien selvitystensä lajihavainnot suoraan yhteiseen järjestelmään, jotta työ ei jäisi enää ELY-keskusten tehtäväksi. Lisäksi tietojen ajantasaisuus on haaste. Maastosta tarvittaisiin ajantasaisia tietoja esiintymien tilanteesta ja saadut tiedot tulisi päivittää tietojärjestelmiin nopeasti. Esiintymätietojen tallentamiseen, päivittämiseen ja tiedon tuottamiseen kaivataan kaiken kaikkiaan lisäresursseja. Myös Metsäkeskukselle toimitettavien aineistojen päivitystiheydessä nähtiin parannustarvetta, päivitystä toivottiin jopa 2–4 kk välein.

Kehittämistarvetta on myös tavassa, jolla esiintymät ilmoitetaan tai merkitään järjestelmään. Esiintymien ilmoittaminen pistemäisinä koetaan ongelmallisena, koska esimerkiksi toimijat tulkitsevat, että hakkuuta voi tehdä, kunhan hakkuukuvio ei osu juuri havaintopisteen kohdalle. Vaikutus yhdellä pisteellä saattaa olla laajempi, varsinkin jos yksittäinen piste kohdistuu tilojen rajoille. Aluemainen tieto olisi monissa tapauksissa kuvaavampi ja auttaisi lajiesiintymän rajojen määrittämisessä.

3.2.9 Metsäsertifiointin mahdollisuudet lajien turvaamiseksi

Suomessa laajalti käytössä olevan (yli 90 % metsänomistajista) PEFC-metsäsertifiointin kriteerin 12 mukaisesti "metsätalouden toimenpiteissä turvataan a) erityisesti suojeltavien lajien tunnetut elinpaikat, jotka alueellinen ELY-keskus on rajannut ja ilmoittanut kohteen omistajille ja/tai haltijoille (ja joiden käsittelyohje tai -suositus on annettu kohteen omistajalle/haltijalle), b) luontodirektiivin liitteen IV (a) eläinlajien lisääntymis- ja levähdyspaikat (Luonnonsuojelulain 49 §:n ja Luonnonsuojeluasetuksen liitteen 5 lajit), c) muiden uhanalaisten lajien tiedossa olevat elinpaikat Uhanalaisten lajien turvaaminen metsätaloudessa -toimintamallin mukaisesti."

FSC-metsäsertifiointi edellyttää, että "metsänomistajan tulee hankkia tietoonsa ja merkitä metsäsuunnitelmaan tai muuten dokumentoida Suomen ympäristökeskuksen (Hertta Eliölajit-järjestelmä),

ELY-keskuksen tai Metsäkeskuksen tiedossa olevat valtakunnallisesti ja alueellisesti uhanalaisten lajien esiintymispaikat.” Lisäksi “metsänomistaja turvaa tiedossa olevien valtakunnallisesti ja alueellisesti uhanalaisten lajien esiintymien elinolosuhteiden säilymistä, mikäli metsätalous on uhanalaisuuden aiheuttaja”. FSC-sertifiointissa tiedonhankintavelvoite koskee vuoden 1990 jälkeisiä havaintoja, jotka on ilmoitettu riittävällä tarkkuudella. Tiedot tulee päivittää vähintään metsäsuunnitelmaa päivittäessä.

FSC sertifiointin mukaisesti “metsänomistajan ei tule tehdä hakkuita lintujen pesimäaikaan linnustollisesti arvokkailla kohteilla: a) Maa- ja merikotkan asuttujen pesien läheisyydessä (alle 500 m) Lapin läänissä 15.3.-31.7. ja muualla Suomessa 15.2.-31.7. b) Sääksen asuttujen pesien läheisyydessä (alle 500 m) kohteilla, joissa syntyy näköyhteys pesälle 15.4.-31.7. c) Suomen kansainvälisesti ja kansallisesti tärkeisiin lintualueisiin (IBA ja FINIBA) kuuluvien lintukosteikkojen (matalat järvet, lammet, merenlahdet, luhdet) läheisyydessä (alle 50 m) 15.4.-31.7. d) Tiedossa olevilla, toimivilla metson soidinpaikoilla soidinaikana Lapin läänissä 1.4.-15.5. ja muualla Suomessa 15.3.-15.5.”

Lisäksi hakkuita vältetään lintujen pesimäaikaan 15.4.-31.7. lehtipuuvaltaisissa (lehtipuuosuus > 50 %) rehevissä metsissä (lehto, lehtomainen kangas ja tuore kangas), petolintujen pesäpuiden lähiympäristöissä ja vesistöjen suojavyöhykkeillä.

FSC-sertifiointin mukaisesti “metsänomistajan ei tule metsittää sellaisia paikallisesti, maakunnallisesti tai valtakunnallisesti arvokkaita perinneympäristöjä, jotka on todettu arvokkaiksi ympäristöhallinnon virallisissa selvityksissä.” Maakunnallisesti arvokkaat perinneympäristöt on määritelty Suomen ympäristökeskuksen tekemissä perinnemaisemaselvityksissä, jotka on julkaistu alueellisten ympäristökeskusten julkaisusarjoissa. Valtakunnallisesti arvokkaat perinneympäristöt on määritelty valtioneuvoston periaatepäätöksessä (1995) valtakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista.

Metsäsertifiointin, etenkin PEFCin, koetaan turvaavan uhanalaisten lajien esiintymistä melko huonosti. Minimirajaukseen pyrittäessä ongelmana on pienilmaston säilyminen ja riittävän suuret alueet, myös säästöpuuryhmät ovat pieniä. Esim. lahoppulajien osalta pistemäisen esiintymän turvaaminen kapealla puskurivyöhykkeellä rajattuna ei pidemmän päälle auta, vaan pitäisi lähteä paljon laajemmista suojeluratkaisuista. Ongelmalliseksi koettiin myös, että toimintamallin ulkopuoliset uhanalaiset ja taantuneet lajit eivät tule millään tavalla otetuiksi huomioon. Sertifiointin koetaan toimivan parhaiten lakisääteisesti suojeltavien lajien osalta.

Valvonta- tai seuranta järjestelmän puutteen nähtiin heikentävän sertifiointijärjestelmän tehoa lajien turvaamisessa, koska sertifiointirikkomukset tulevat esiin harvoin tai niin myöhään, että niistä ei tule seuraamuksia. Koettiin myös ongelmalliseksi, että sertifiointeihin ei sisälly kartoitusvelvollisuutta niissäkin tilanteissa, joissa tarve olisi ilmeinen.

3.2.10 ELY-keskusten ja Metsähallituksen roolien toteutuminen toimintamallissa

ELY-keskusten rooli toimintamallissa on ollut toimia alueellisena viranomaisena lajiensuojelussa, toimia asiantuntija-apuna, kouluttaa metsäammattilaisia, neuvoa metsänomistajia sekä tuottaa paikkatietoaineistoa uhanalaisesiintymistä. Vastajien mukaan ELY-keskusten rooli toimintamallissa on vuosina 2010–2019 toteutunut etenkin alueellisena viranomaisena lajisuojelussa ja asiantuntija-apuna toimimisen suhteen. Niukat resurssit kuitenkin rajoittavat, eikä maastoon useinkaan ennätetä mennä. Asiantuntija-apuna on toimittu tarpeen mukaan ja tarvittaessa selvitetty tietoa muilta asiantuntijoilta. Metsäammattilaisten kouluttamisen osalta rooli on kuitenkin toteutunut huonosti, koulutusta ei useimmissa ELY-keskuksissa ole juurikaan tehty.

Uhanalaisten lajien esiintymätietoa ylläpidetään ja tuotetaan ELY-keskuksissa. Selvityksiä teetetään määrärahojen puitteissa ja tietoja tallennetaan Herttaan mahdollisuuksien mukaan. Usein tietojen

tallentaminen kuitenkin vähintäänkin viivästyy resurssien vähäisyyden takia. Maastokäyntien vähentyminen on vähentänyt myös havaintotiedon tuottamista.

Metsähallituksen tehtävänä toimintamallissa on ollut toimia asiantuntija-apuna ja tuottaa paikkatietoaineistoa uhanalaisesiintymistä. Vastaajat arvelivat Metsähallituksen luontopalveluiden roolin toimintamallissa toteutuneen vuosina 2010–2019. Metsähallituksesta koetaan saadun tarvittaessa asiantuntija-apua toimintamalliin liittyen ja yhteistyötä tehdään jonkin verran. Metsähallituksen rooli on merkittävin niillä seutukunnilla, joissa on runsaasti suojelualueita ja metsähallituksen asiantuntijoita. Metsähallitus oletettavasti hoitaa osuutensa myös uhanalaisten lajien esiintymätiedon ylläpitäjänä ja tuottajana. Metsähallitus kuitenkin priorisoi lajitiedon tallentamisen LajiGIS:iin eikä Herttaan, joka toistaiseksi on ollut ELY-keskusten ensisijainen uhanalaistiedon lähde.

4 Yritysten ympäristöasiantuntijoiden haastattelut

4.1 Taustatiedot

Metsäalan laajassa asiantuntijakyselyssä saatuja tietoja täydennettiin keskustelemalla yrityksissä ympäristövastuuasioiden ja sertifiointin parissa toimivien asiantuntijoiden kanssa kokemuksista ja kehitysehdotuksista koskien uhanalaisten lajien esiintymien huomioon ottamista metsätaloudessa.

Keskustelut toteutettiin loppuvuodesta 2019 neljässä eri yrityksessä työskentelevien asiantuntijoiden kanssa: Kiwa Inspecta, Stora Enso, Metsä Group ja UPM. Ennen keskusteluja osapuolille lähetettiin asiantuntijakyselyn tulokset perehdyttäväksi. Keskusteluiden runkona käytettiin seuraavia kysymyksiä:

- Mitä kokemuksia organisaatiollanne on uhanalaisten lajien huomioon ottamisesta metsätaloudessa?
- Miten kommentoit asiantuntijakyselyn tuloksia?
- Miten kehittäisit uhanalaisten lajien turvaamista metsätaloudessa?

4.2 Vastaukset

4.2.1 Kokemukset toimintamallista ja lajiesiintymätiedoista

Toimintamalli ja uhanalaisten lajien paikkatieto on käytössä kaikilla kolmella haastatellulla metsäyhtiöllä ja asian kanssa ”on opittu elämään”. Toimintamallista on pidetty yhtiöissä koulutuksia ja lajietieto näkyy yhtiöiden käyttämissä järjestelmissä. PEFC-sertifiointin auditoinneissa esille tulleet puutteet ovat liittyneet pienempien toimijoiden ilmoituksiin siitä, että toimintamalli ei ole kattavasti käytössä.

Toimintamallissa on vähän toimenpiteitä puunostajille, mutta metsäyhtiöiden käytännön toimintaan malli vaikuttaa monella tapaa. Erään haastatellun mukaan kentän ihmiset saattavat vältellä kohteita, joissa on lajihavaintoja, koska ne ovat työläämpiä suunnitella ja toteuttaa. Tapauksissa, jossa lajiesiintymällä ei ole lain turvaa, on puunostajan tehtävänä kannustaa metsänomistajaa ottamaan laji huomioon. Haastatteluissa nousi esille esimerkiksi METSO-ohjelman mainostaminen metsänomistajalle, mutta vapaaehtoiseen suojeluun metsänomistajan ei ole pakko ryhtyä. Silloin tilanne on haasteellinen vastuulliselle puunostajalle.

Isoilla yhtiöillä lajitiedon kanssa toimiminen on päivittäistä, mutta yksittäiselle työntekijälle lajiesiintymäpiste tulee vain harvoin vastaan. Tiedon olennaisimpia käyttäjiä ovat asiantuntijat, jotka tekevät puukauppaa ja myyvät metsänhoidon työläjettä. Yhden haastatellun arvion mukaan vain joka neljännelle asiantuntijalle saattaa vuoden sisällä tulla lajiesiintymäkohteita vastaan. Koska tilanteet ovat harvinaisia, asiantuntijat joutuvat aina muistelemaan, kuinka niissä pitäisi toimia. Eniten toimenpiteitä tulee liito-oravasta.

4.2.2 Metsälajiesittelyiden hyödyntäminen ja kehittäminen

”Mielellään moni ottaa valmiin sapluunan kuin lähtee itse selvittelemään.”

Metsälajiesittelyt todettiin kaikkien vastaajien toimesta tärkeäksi apuvälineeksi. Lajiesittelyihin uskotaan. Hakkuita suunnittelevat työntekijät käyttävät niitä mielellään, koska puukauppaa tehdessä on yleensä pitkä lista asioita, jotka on otettava huomioon.

Lajiesittelyt myös yhtenäistävät käytäntöjä. Metsänomistajat asioivat monesti useiden firmojen kanssa ja useammat eri yritykset tekevät samalle metsänomistajalle ehdotuksia samasta lajiesiintymästä. Tuo vakuuttavuutta toimialalle, jos eri toimijoiden ehdotukset ovat saman suuntaisia.

Toisaalta lajiesittelyiden hoitosuosituksia kuvattiin melko ympäripyöreiksi; niihin kaivattiin tietoa siitä, mitä menetelmiä tarvitaan lajiesiintymän turvaamiseen ja milloin esimerkiksi avohakkuu hävittää esiintymän. Olisi hienoa, jos esittelyihin saataisiin käytörajoitusohjeiden lisäksi myös sellaisia ohjeita, joissa edistetään lajin elinolosuhteita. Esimerkiksi vanhoissa lintujen pesäpaikoissa on kohteita, joissa pitäisikin avata elinympäristöjä.

Metsälajiesittelyiden vähäinen määrä, n. 300 kpl, koettiin puutteeksi. Määrä kattaa reilun puolet nykyisen vuoden 2010 toimintamallin lajilistasta, ja vain pienen osan uuden lajilistan lajeista. Lajiesittelyiden määrää toivottiin lisättävän.

4.2.3 Käytäntöjen kehittäminen

Kaksi vastaajaa toi esiin, että lajiesiintymätiedon huomioon ottamisen käytäntöjä voisi sujuvoittaa myös yhtiöiden toimintajärjestelmissä. Vastaajien mukaan osa toimintamallin soveltamiseen liittyvästä olennaisesta tiedosta, esimerkiksi lajiesittelyiden sisältö tai uhanalaisuusluokka ja lainsäädännöllinen status, pitää hakea eri paikasta kuin missä hakkuukohteeseen liittyviä tietoja pääosin käsitellään. Tiedon haun hankaluus on yksi asia, mikä osaltaan voi vaikeuttaa soveltamista.

Silloin kun on kyse lakisääteisistä lajeista, toimijat ovat yhteyksissä ELY-keskukseen ohjeiden saamiseksi. Kritiikkiä toimintamallia kohtaan tuli siitä, että kun ELY-keskuksista pyydetään neuvoa, niin päätökset tehdään ”kansliapäätöksinä” ja yleensä varovaisuusperiaatteina on, että kohteella ei saa tehdä mitään. Myöskään metsä- ja ympäristöorganisaatioissa lajiosaaminen ei välttämättä ole kehityksessä hyvään suuntaan.

Yrityksissä on kannustettu siihen, että lajitietoa selvitetään ennakkoon. Silloin kun havainto on tiedossa etukäteen, suhtautuminen lajitietoon on erilainen kuin jos esiintymä saadaan tiedoksi metsänkäyttöilmoituksen jättämisen jälkeen. Jälkimmäinen aiheuttaa yleensä vastareaktion, koska hakkuuseen liittyvät asiat on ehditty jo sopia metsänomistajan kanssa.

Jos ilmastonmuutoksen tuoma säiden vaihtelu tarkoittaa sitä, että hakkuita tehdään yhä enemmän pikaluvalla, on vaikeampi ehtiä reagoimaan, mikäli lajitieto tulee vasta metsänkäyttöilmoituksen jättämisen jälkeen. Toisaalta metsäsuunnittelua tehdään enää vähän ja tässä mielessä maailma on muuttunut siitä, kun toimintamalli on laadittu.

5 Metsänomistajien haastattelut

5.1 Taustatiedot

5.1.1 Haastatteluiden lähtökohta

Loppukesän ja syksyn 2019 aikana toteutettiin metsänomistajien puhelinhaastattelut. Puhelimitse haastateltavat metsänomistajat valittiin satunnaisesti Metsäkeskuksen metsävaratiedossa olevan uhanalaihavaintopisteen perusteella. Puhelinotokseen etsittiin sopivia metsänomistajia koko METSO-toiminta-alueelta, painottaen hieman enemmän eteläistä Suomea.

Metsänomistajien valinnassa pyrittiin maantieteellisesti tasaiseen jakaumaan. Havaintopisteen tuli sijaita metsätalousmaalla (edustaa ns. tavallista talousmetsää) ja perustetun suojelualueen ulkopuolella. Taustatyössä havaittiin, että monen yksityismetsässä olevan uhanalaisen lajin havaintopisteen kohdalla oli joko jo olemassa oleva suojelualue (esim. yksityinen suojelualue) tai suojeluvaraus (esim. soidensuojelun täydennysehdotuksen alueet). Pienimmät tilat (alle 3 ha) jätettiin myös aineistosta pois (ei metsätaloudellista merkitystä). Metsänomistajan asiakastiedosta tuli löytyä tai olla haettavissa puhelinnumero. Kohderyhmästä rajattiin ulkopuolelle henkilöt ikähaitarin vanhimmasta päästä (hyvin iäkkäät ihmiset).

Edustettuna olevaan eliölajikirjoon yritettiin myös saada riittävästi vaihtelua ja lajin piti olla viimeisimmän uhanalaisarvioinnin mukaan edelleen uhanalaisluokassa sekä Uhanalaisten lajien turvaaminen metsätaloudessa -lajilistan laji. Myöskään puustoisten perinnebiotooppien (ahojen, niittyjen kasvimaiden, metsälaidunten, tienpiennarten jne.) lajeja ei haluttu ottaa liikaa mukaan, vaikka näitä lajeja sisältyy toimintamallin lajilistaan.

Työssä tutustuttiin kaikkiaan noin 40 metsänomistajan tietoihin tarkemmin, joista 16 haastateltiin perusteellisemmin. Kaikkia soitettavien listalle haettuja metsänomistajia ei yrityksistä huolimatta tavoitettu. Perusteellisemmin haastatellut metsänomistajat olivat kaikki tietoisia tilallaan olevasta uhanalaisesta lajista. Lisäksi 14 metsänomistajaa jututettiin kevyemmin; näistä 12 ei tiennyt lajihavainnosta ja 2 ei halunnut osallistua pidempään haastatteluun. Yhteensä siis 30 metsänomistajan kanssa keskusteltiin puhelimitse uhanalaisten lajien turvaamiseen liittyvistä asioista ja metsänomistajan tilalta löytyvästä havaintopisteestä.

Metsänomistajien kanssa keskusteltiin ns. teemahaastattelutyyllisesti (liite 2). Kysymykset antoivat tilaa vapaalle keskustelulle ja muotoutuivat hieman haastattelujen edetessä tilanteeseen paremmin istuviksi. Koko kysymyslista käytiin läpi kaikkien niiden 16 metsänomistajan kanssa, jotka tiesivät tilallaan olevasta uhanalaisen lajin esiintymästä (havaintopisteestä), tai joilla oli edes jonkinlainen ennakkokäsitys asiasta.

Loppujen haastateltavien kanssa keskusteltiin enemmän heidän kokemuksistaan esim. tiedonkulusta ja metsänomistajaviestintään liittyvistä ajatuksista. Myös siitä keskusteltiin, miten tietoinen metsänomistaja on uhanalaisiin lajeihin liittyvistä asioista ylipäänsä ja miten maanomistaja suhtautuu lajien turvaamiseen omassa metsässään. Puhelussa keskusteltiin myös siitä, minkälaisia tietotarpeita metsänomistaja kokee asiassa olevan. Kaikille puhelinkontaktissa olleille henkilöille kerrottiin, mikä uhanalainen laji heidän tilallaan on, missä sen esiintymä sijaitsee, minkälaisia suosituksia sen turvaamiseen liittyy yms. huomionarvoisia asioita.

5.1.2 Haastateltavien taustatiedot

Haastatelluista 30 metsänomistajasta

- oli metsänomistajia yleensä vähintään kaksi per tila tai tilaryhmä, yleensä omistajana pariskunta
- myös metsäyhtymiä ja kuolinpesiä oli koko tarkastelussa mukana olleessa aineistossa
- valtaosa oli tilalla asuvia metsänomistajia
- yleisimmin 1930- ja varsinkin 1940-luvulla syntyneitä. Osa haastateltavista oli kuitenkin nuorempia.
- valtaosa omistanut jo kauan metsää, joukossa muutama tuore metsänomistaja (metsätila hiljan peritty, tehty sukupolvenvaihdos tms.)
- omistuksessa oleva metsäpinta-ala vaihteli n. 6,5 ha – 440 ha välillä, keskiarvo n. 148 ha.
- harva teki enää nykyään itse metsätöitä (ikä, asuu muualla, hankintakauppa ei kannata jne.).

Pidempään kysymyslistaan vastanneista metsänomistajista 10 asui tilalla. Kuusi henkilöä asui joko selvästi tilaa kauempana (toisella puolella Suomea) tai lähempänä kaupungissa ja/tai taajamassa, ja yksi asui samassa pitäjässä, vaikkei tilalla. Metsää oli omistettu pääasiassa joko hyvin pitkään (yli 30 vuotta) tai melko vähän aikaa (alle 5 vuotta). Yksi haastatelluista oli tullut metsänomistajaksi tilan oston myötä.

Metsänomistajien mailta löytyi lajeja seuraavista lajiryhmistä: sammalet, putkilokasvit, jäkälät ja käävälläkät. Sammalia poimiintui satunnaisesti eniten tarkasteltavaksi yksityismaiden havaintopisteistä. Uhanalaisten lajien havaintopisteet (koko kysymyslistaan vastanneiden 16 metsänomistajan tilalla) olivat seuraavat:

- Idänkurho
- Kangasvuokko
- Notkoritvasammal
- Hajuheinä
- Haisumarrassammal
- Myyränporras
- Haapariippusammal
- Kalliokeuhkojäkälä
- Lepikkolaakasammal
- Metsänemä
- Rotkoluppo
- Korpihohtosammal
- Kantokorvasammal
- Pohjanpussisammal
- Tikankontti
- Taponlehti
- Isotorasammal
- Haavanhytelöjäkälä

Satunnaisesti poimitujen yksityisten metsänomistajien mailla olevien lajien uhanalaisuusluokat: EN erittäin uhanalaiset 2 kpl, VU vaarantuneet 8 kpl, NT silmälläpidettävät 5 kpl, LC elinvoimaiset 1 kpl.

5.1.3 Yleishavaintoja yksityismaiden uhanalaisten lajien havaintopisteistä

Sammalet olivat työssä esiin nousseista lajien havaintopisteistä selvästi yleisin lajiryhmä yksityismetsissä. Selkärangattomia tai kovakuoriaisia ei juurikaan tullut vastaan. Yleensäkin tiedon taso, vaihtelevuus ja kattavuus yksityismetsissä eri lajiryhmien välillä jäi mietityttämään: onko esimerkiksi jokin lajiryhmä ”yliedustettuna” suhteessa muihin lajiryhmiin, onko niitä kartoitettu kenties

yksityismetsissä enemmän tai systemaattisemmin kuin muita. Tuntuma oli, että putkilokasveista tuli vastaan harvakseltaan samoja lajeja: hirvenkello, kangasvuokko, hajuheinä, punakämmekä, metsänemä jne. Yksityismetsien kääpähavainnot olivat pääosin melko vanhoja, jos niitä ylipäätään oli.

Länsi-Suomen kapeilla tiloilla monet havaintopisteet sijaitsivat osin tilan rajoilla tai ihan tilanrajan lähellä; nämä kapeat ”suirutilat” muutoinkin jäivät mietityttämään luonnonhoidon toteuttamisen näkökulmasta.

Moni metsälajilistan uhanalainen laji sijaitsee puuttomilla tai vähäpuustoisilla soilla, joiden metsätaloudellinen merkitys nykyään ja varsinkin jatkossa tulee olemaan vähäisempi. Kosteiden puronvarsien ja varjoisien jyrkänteiden lajeja tuli useimmiten vastaan näissä yksityismaiden havaintopisteissä. Jatkossa tuntuisi lajinäkökulmasta olevan erityisen tärkeää näiden elinympäristöjen ominaispiirteiden turvaaminen; kostean varjoisan pienilmaston säilyttäminen, lahoppuuston säästäminen ja lisääminen.

5.1.4 Muita havaintoja

Purojen ja jyrkänteiden lisäksi etenkin haapa ja raita, samoin kuin lahoppuu, tuntuivat korostuvan yksityismetsissä uhanalaisten lajien elinympäristöinä. Uhanalaisten lajien havainnot vaikuttivat usein säästyneen ehkä osin siksi, että ne ovat korjuuteknisesti tai muutoin haastavia kohtia, esim. jyrkän-teitä. Käsittelemättömät tai vähän käsitellyt metsät näyttivät myös olevan potentiaalisia lajien havaintopaikkoja. Eräs haastateltu metsänomistaja kuvaili asiaa seuraavasti: ”Toi kohta ehkä saa ollakin rauhassa, kun se on vähän sellaista sekalaista metsää, ja ehkä enemmän jatkuvan kasvatuksen tyyppisesti hoidetaan tätä palstaa.” Myös pienet palstat, joilla ei ole suurempaa metsätaloudellista merkitystä voivat olla potentiaalisia uhanalaisten lajien havaintopaikkoja.

Yksityismaiden uhanalaisen lajin havaintopiste oli usein yksityisellä suojelualueella, Soidensuojelun täydennysesityksen -alueella, tai muulla vastaavalla alueella, jossa oli jo suojelualueerajaus tai -varaus. Valtion mailla oli myös suhteessa paljon uhanalaisten lajien havaintopisteitä, kuin myös kuntien mailla ja yhteismetsissä.

Havainto oli useimmiten tehty 2000-luvulla ja osa havainnoista oli melko tuoreita, eli alle 10 vuotta vanhoja. Alueellisia ja paikallisia tihentymiä yksityismaiden havaintopisteissä oli havaittavissa erityisesti silloin, kun läheisyydessä oli valtion maita tai suojelualueita.

Metsälajien lajiesittelyt olivat hyviä ja käyttökelpoisia metsänomistajaneuvontaan. Lajiesittelystä on suhteellisen helppo poimia nopeasti oleellinen tieto neuvontatilanteessa; etenkin lajin hoitosuosituks-
set ja mitä lajin turvaaminen edellyttää. Myös [Suomen Lajitietokeskus](#) toimii hyvänä tiedonhakupor-
taalina.

5.2 Vastaukset

5.2.1 Metsänomistajien tiedot uhanalaisen lajin havainnosta tilallaan

”Olisihan se nyt kiva metsänomistajan itsekin tietää, mikä ja minkälainen uhanalainen laji omassa metsässä oikein on”.

Valtaosalla haastatelluista metsänomistajista ei ollut omakohtaista havaintoa uhanalaisen lajin esiintymästä. Vain harva tiesi, mikä tai minkälainen uhanalainen laji hänen metsässään esiintyy.

Nekin haastateltavat, jotka ylipäättään tiesivät havainnosta, eivät yleensä tienneet kenen toimesta tai milloin löytö on tehty, tai mikä laji on kyseessä. Useimmilla oli melko epämääräinen käsitys: ”joo siellä on joku haapa (kyseessä haapariippusammal)” tai ”siellä suolla on jotain”, tai että puukaupan tai hakkuun yhteydessä toimija on kertonut, että tilalla on uhanalainen laji. Havainnosta saatettiin tietää millä palstalla se on, mutta ei tarkkaa esiintymiskohtaa. Osa havaintotiedoista olikin melko vanhoja, esim. vuodelta 1998.

Usein metsänomistaja oli törmännyt lajitietoon vasta metsänkäyttöilmoituksen yhteydessä, jolloin metsäalan toimija oli kertonut tiedon maanomistajalle. Ylipäättään vastaajien kommenteista välittyi tunne, että metsänomistaja on jossain määrin kokenut uhanalaiseen lajiin liittyvää tietoa pimitettävän, varsinkin ELY-keskusten suunnasta. Avoimuus olisi hyväksi tässäkin metsänomistajien mielestä.

Osa metsänomistajista ei tiennyt lajihavainnosta mitään. Osa metsänomistajista oli tietoinen tilalla olevasta luontokohteesta tai muusta säästettävästä paikasta, mutta ei siellä olevasta uhanalaisesta lajista.

Harva metsänomistaja tiesi, mitä uhanalaisen lajin havainto omalla tilalla käytännössä tarkoittaa, tai millaisia hoitosuosituksia lajin suojeluun liittyy. Mahdollisista metsänkäytön rajoituksista tiedettiin yleisellä tasolla (jotain rajoitteita on, aluetta/tiettyä kohtaa ei saa hakata jne.).

5.2.2 Lajitiedon lähde

”Ollaan oltu tyytyväisiä meidän metsänhoitoyhdistykseen ja sieltä on saatu hirmu hyvää apua, ja tietoakin asioista – myös näistä luontoasioista.”

Metsänomistajat olivat saaneet tiedon uhanalaisesta lajista mm. seuraavista lähteistä:

- Metsäkeskuksesta (esim. neuvojalta, ympäristötuen tekijältä, MKI:n yhteydessä)
- metsänhoitoyhdistyksestä
- metsänkäyttöilmoituksen yhteydessä
- ELY-keskuksesta
- puunostajalta
- biologian opettajalta
- ”perimätietona” vanhemmilta, tieto kulkenut suvussa
- jonkun kartoituksen tai hankkeen yhteydessä (yliopiston tutkijat, opinnäytetyön tekijät, opiskelijoita tai harjoittelijoita tms.)
- maastokäynnillä Metsäkeskuksen, ELY:n tai Mhy:n toimihenkilön kanssa
- itse löytänyt ja tunnistanut lajin.

Tieto lajista ja siihen liittyvistä yksityiskohdista oli toisin sanoen tullut melko usein metsäalan toimijalta.

5.2.3 Metsänomistajan tiedot lajin turvaamiseen liittyen

Uhanalaisen lajin suojeluvuorotteet ja elinympäristön turvaamiseen liittyvät suositukset tunnettiin yleisesti ottaen melko huonosti. Neuvoja lajin turvaamiseen oli metsänomistajien kokemuksen mukaan annettu melko ylimalkaisesti ja yleisluontoisesti – jos olleenkaan.

Esimerkiksi yhden maanomistajan tilalla monet eri toimijat (yhtiö, mhy, ELY, Metsäkeskus), myös yhdessä metsänomistajan kanssa, olivat käyneet tarkastelemassa uhanalaisen lajin esiintymää, jopa useaan otteeseen, mutta silti metsänomistajalle oli jäänyt epäselvyyttä asioista.

Osa esiin nousseista lajeista vaatisi hoitotoimia, mutta niiden toteuttaminen ja metsänomistajan tietämys toimista ovat jääneet vähemmälle. Muutama haastatelluista tiesi kuitenkin melko hyvin, mitä lajin säilyttäminen tarkoittaa käytännössä, ts. mitä ei saa tehdä tai mitä pitäisi tehdä (esim. ei saa lannoittaa, lehti- ja lahoppuusto pitää säilyttää, nuoria kuusia tulee poistaa tms.).

Metsänomistajat kokivat siis saaneensa melko ympäröivään selostuksen siitä, mitä uhanalainen laji omalla tilalla käytännössä tarkoittaa. Monelle metsänomistajalle onkin jäänyt ”se lajipuoli” vähän epäselväksi. Luontokohteisiin ja elinympäristöihin liittyvät yksityiskohdat ja vuorotteet ymmärretään (ja ehkä selitetäänkin) paremmin. Metsänomistajat kaipaavatkin tarkempia ohjeita niin uhanalaisen lajin turvaamisesta kuin niiden elinympäristön hoitamisestakin.

5.2.4 METSO ja ympäristötuki uhanalaisen lajin turvaamisessa

Valtaosa metsänomistajista oli tietoinen METSO-ohjelmasta, mutta vain harvan kohdalla se oli tullut tai otettu esiin yhtenä keinona uhanalaisen lajin elinympäristön turvaamiseksi. Metsänomistaja ei ollut välttämättä tullut ajatelleeksi, että uhanalainen laji voisi lisätä kohteen METSO-kelpoisuutta tai potentiaalia.

Metsänomistajat eivät siis kaiken kaikkiaan tiedäneet, että METSO on mahdollisuus ja keino myös lajin turvaamiseen. Tuntuu on, että METSO ei nouse esimerkiksi toimijoiden toimesta automaattisesti esiin uhanalaisen lajin turvaamisessa.

Moni vastaaja ei ollut kiinnostunut lajin ”virallisesta” suojelusta vaan vaalii esiintymää mieluummin omatoimisesti. Osa metsänomistajista oli tietoisesti halunnut jättää metsäänsä käsittelemättä ja vaalia luontoa, tai oli käsitellyt metsiänsä (omien sanojensa mukaan) ns. jatkuvan kasvatuksen menetelmällä.

Muutamalla tilalla oli ympäristötukisopimus voimassa tai vastikään uusittu, mutta ympäristötukialuerajaukset eivät olleet kaikissa tapauksissa juuri kyseisen lajihavaintopisteen kohdalla. Toisaalta yhden haastatteluvuonna uusitun ympäristötukialueen sisälle oli tietoisesti jätetty jo ensimmäisen ympäristötukisopimuksen teon yhteydessä uhanalaisen lajin havaintopiste. Muutamassa muussakin tapauksessa, esim. tikankontin kohdalla, oli ympäristötukialue perustettu lajin suojaksi.

Ympäristötukea oli hyödynnetty uhanalaisen lajin elinympäristön turvaamisessa

- muutamassa tapauksessa tietoisesti,
- tai metsävara-aineiston elinympäristökoodin 43 (metsälakikohde) ja/tai 40 (muu arvokas elinympäristö) myötä, jolloin lajin havaintopiste on osunut sattumalta tai tietoisesti kuivolle,
- muutamassa tapauksessa siten, että lajin havaintopiste on ollut toisaalla, mutta usein kuitenkin lähellä ympäristötukialuetta.

5.2.5 Metsänomistajien suhtautuminen lajien turvaamiseen

”Kun suunnitellaan hyvin, niin voi aika helpostikin huomioida.”

Pääosin kaikki haastatellut metsänomistajat suhtautuivat uhanalaisten lajien turvaamiseen positiivisesti. Etenkin nuoremmat metsänomistajat olivat usein kiinnostuneita lajitietoon liittyvistä asioista, ja jossain määrin myös valmiiksi tietoisempia (vrt. monitavoitteinen metsänomistaminen).

Suurin osa haastatelluista suhtautui positiivisesti lajien turvaamiseen myös ilman korvausta. Korvausjärjestelmää pidettiin kuitenkin yleisesti hyvänä ja sen olemassaoloa tarpeellisena.

Vähäiseksi jäävä hakkuutulojen menetys ja maltilliset käytön rajoitukset olivat monen vastaajan mielestä hyväksyttäviä. Jos rajaukset kyetään pitämään kohtuullisina, metsänomistaja voi huomioida lajin suojelun toimenpiteiden huolellisella suunnittelulla ja kohdistamisella verraten helposti. Moni koki tulonmenetysten olevan loppujen lopuksi melko pieniä.

5.2.6 Lajitiedon välitys metsänomistajille

”Ei menetys vaan pikemmin rikkaus, että sulla on tällainen sun tilalla.”

Metsänomistajat esittivät näkökulmia siitä, miten tietoa uhanalaisista lajeista tulisi välittää metsänomistajille:

- henkilökohtaista tiedottamista, joko sähköisesti (esim. sähköpostilla) tai ”perinteisesti” kartalla ja kirjeellä
- yhteydenottoja Metsäkeskuksesta
- yhteydenottoja omasta metsänhoitoyhdistyksestä
- henkilökohtaista neuvontaa
- julkista tiedottamista ja uutisointia
- lehtijuttuja, esim. Maaseudun tulevaisuuteen
- avointa paikkatietopalvelua
- lajitietoa metsävaratiedon keruun yhteydessä.

Kaikenlainen aiheeseen liittyvä tieto ja sen esiin tuominen aktiivisesti toimijoiden suunnalta koettiin tärkeäksi. Ylipäätään vastaajat toivoivat uhanalaisiin lajeihin liittyvään viestintään positiivista otetta: ”Hei, tiesitkö että sinun tilallasi on uhanalainen laji. Se on hieno asia.” Vastaajat toivoivat, että metsäammattilaiset ottaisivat aktiivisesti maanomistajiin yhteyttä esimerkiksi tekemiensä maastokäyntien tai muun metsävaratiedon keruun yhteydessä.

Maanomistajan päätöksenteon kannalta on olennaista tietää, millainen laji hänen metsässään elää, ja mitä se tarkoittaa esimerkiksi metsänhoidon näkökulmasta. Aiheesta toivottiin yleisesti enemmän tiedottamista ja uutisointia, esim. lehtijuttuja. Perinteinen kirje ja kartta -yhdistelmä koettiin toimivina tapoina lähestyä maanomistajaa.

Myös uhanalaistiedon välitys esimerkiksi sukupolvenvaihdoksessa nousi esiin. Kaikenlaisen ”metsäisen tiedon” tulisi välittyä niin uudelle sukupolvelle, kuin uudelle omistajalle palstojen myyntien yhteydessä.

6 Johtopäätökset

6.1 Keskeiset kehitysehdotukset

6.1.1 Asiantuntijat ja toimijat

Toimijakohtaisissa vastauksissa uhanalaisten lajien tiedossa olevia esiintymien huomioon ottamista ehdotettiin parannettavaksi etenkin seuraavilla tavoilla:

ELY-keskus / Metsäkeskus	Puunostajat	Metsänhoitoyhdistykset
Laji- ja esiintymätiedon lisääminen	Tarkka esiintymätieto, paikkatieto	Avoin paikkatieto
Maisematason suunnittelu lajien suojelussa	Huolellinen maastosuunnittelu	Suunnitteluun panostaminen, myös maastossa
Maanomistajien ja toimijoiden koulutus ja neuvonta	Maanomistajien koulutus ja tiedotus	Tiedotuksen lisääminen, maanomistajien neuvonta
Tiedonkulun ja yhteistyön parantaminen	Tiedon saatavuuden parantaminen	Tietojärjestelmien kehittäminen ja tiedon saatavuuden parantaminen
Monipuolisten metsänkäsittely- ja luonnonhoidon menetelmien hyödyntäminen	Monipuolisten hakkuuta- pojen hyödyntäminen	Metsänkäsittelymenetelmien kehittäminen
Suojelu- ja korvausmenetelmien monipuolistaminen	Suojelu- ja korvausmenetelmien monipuolistaminen	Korvaus metsänomistajalle
Resurssien lisääminen erit. ELY-keskuksille	Korvaus metsänomistajalle	
	Toimintaohjeiden lisääminen	

6.1.2 ELY-keskukset

Kyselyssä esiin nousseet keskeisimmät kehittämistarpeet koskivat uhanalaisten lajien paikkatiedon ajantasaisuutta ja saatavuutta, asiantuntijatukea sekä lajien ekologiasta saatavilla olevaa tietoa. Monet kehittämistarpeet liittyvät liian vähäisiin resursseihin, lisäresursseja tarvittaisiin etenkin esiintymätietojen tallentamiseen, päivittämiseen ja tiedon tuottamiseen sekä ulkopuoliseen asiantuntijatukeen. Lisäksi ELY-keskuksiin kaivattaisiin ylipäänsä lajipuolelle lisäresursseja, jotta yksittäisiin tapauksiin olisi mahdollista paneutua. Jokainen ELY-keskukseen tuleva metsänkayttöilmoitus tulisi ehtiä tarkastaa huolellisesti myös uhanalaisten lajien osalta ja myös maastokäyntejä tulisi olla mahdollista tehdä nykyistä enemmän.

Esiintymätiedot:

- Uhanalaisten lajien esiintymätietojen tulisi olla yhdessä järjestelmässä ja järjestelmän käytön tulisi olla helppoa, sujuvaa ja nopeaa. Jos käytössä on useita järjestelmiä, tulisi tietojen olla yhtenevät ja ajantasaiset kaikissa erillisissä järjestelmissä.
- Uudet tiedot tulisi päivittää tietojärjestelmiin nopeasti. Tiedossa olevat esiintymät pitäisi saada nopeasti tietojärjestelmään, jotta tiedot olisivat käytettävissä ja esiintymät voitaisiin ottaa huomioon.
- Tiedon tulisi olla täsmällistä.
- Aineisto tulisi toimittaa metsäalan toimijoille nykyistä tiheämmin, jotta tiedossa olevat esiintymät tulisivat varmemmin otetuiksi huomioon. Ainakin Metsäkeskuksille aineisto tulisi toimittaa jopa 2–4 kk välein.
- Esiintymien tulisi olla järjestelmässä aluemaisena. Esiintymien ollessa pistemäisinä toimijat saattavat tulkita, että hakkuut ovat ok, kunhan hakkuukuvio ei osu juuri havaintopisteen kohdalle, vaikka asiaa pitäisi tarkastella laajemmin.
- Tiedon tuottajat tulisi saada toimittamaan tiedot nykyistä helpommin hyödynnettävässä muodossa tai tallentamaan ne suoraan käyttökelpoiseen järjestelmään. Esimerkiksi kuntia tulisi jatkossa kannustaa tallettamaan kaavojen luontoselvitysten ja muiden omien selvitystensä lajihavainnot suoraan yhteiseen järjestelmään, jotta työ ei jäisi enää ELY-keskusten tehtäväksi.

Uhanalaisten lajien esittelyt:

- Esittelyissä tulisi olla konkreettisia lajikohtaisia esimerkkejä tai ohjeita lajien turvaamiseksi, esimerkiksi tarvittavan suojavyöhykkeen laajuudesta tai erilaisista käsittelymahdollisuuksista.
- Lajien elinympäristövaatimuksia tulisi kuvailla nykyistä tarkemmin.
- Esittelyjä tarvittaisiin kaikista toimintamallin lajeista.
- Esittelyjen tulisi automaattisesti linkittyä toimijoille lähtevään ilmoitukseen tai Metsään.fi-palveluun, jotta esittelyt saataisiin paremmin käyttöön.

Asiantuntijatuki:

- Asiantuntija-apua tulisi olla helpommin saatavilla, avun saannin ei tulisi olla kiinni vain omasta verkostoitumisesta.
- Eliöryhmittäin tarvittaisiin tieto yhteyshenkilöistä, joilta voi tarvittaessa saada asiantuntija-apua. Yhteystietolistat tarvittaisiin sekä harrastajista että ympäristöhallinnon lajiasiantuntijoista.
- Ympäristöhallinnon sisällä tulisi olla enemmän asiantuntijoita, joiden työnkuvaan asiantuntija-apu kuuluu.
- Verkostoitumismahdollisuuksia, yhteistyötä ja yhteydenpitoa lajiasiantuntijoiden kanssa tulisi lisätä ja ELY-keskuksissa työskentelevien asiantuntemusta kehittää. Nämä voitaisiin toteuttaa mm. järjestämällä koulutusta, lajiasioita koskevia neuvottelupäiviä, yhteisiä maastokäyntejä, luomalla yhteinen keskustelufoorumi.

Hakkuusuunnitelmien kohdistuminen uhanalaisen lajin esiintymään:

- Suunnittelun ja yhteydenpidon tulisi olla ennakoivampaa, nyt ongelmana on lyhyt aikajänne, kun esiintymät tulevat usein ilmi vasta metsänkäyttöilmoituksen yhteydessä.
- Metsänkäyttöilmoitusten yhteydessä tulisi tarkastaa myös, onko leimikon välittömässä läheisyydessä esiintymiä.

Muut kehitysehdotukset:

- Yhteistyötä tulisi tiivistää metsäalan toimijoiden ja ELY-keskusten välillä.

- Paikalliselle tasolle tulisi perustaa työryhmiä, joissa olisivat mukana ELY, Metsähallitus ja paikalliset metsätoimijat.
- Metsäkeskuksiin tulisi kohdistaa koulutusta, jotta saataisiin parannettua mm. Metsäkeskuksen osaamista, asennetta ja roolia uhanalaisten lajien suojelun tärkeyden tiedostamisessa ja valmiuksia neuvoa maanomistajia tai hakkuuoikeudenhaltijoita.
- Tulisi kehittää sähköinen ja päivittyvä 'lajitietokeskus', josta löytyisi myös ajantasaiset hallinto-oikeuksien ja korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisut.
- Metsäsertifiointia, etenkin PEFCiä tulisi kehittää niin, että myös muut kuin toimintamallin lajit otettaisiin huomioon, tarkastelu olisi laajempaa kuin vain pistemäisen esiintymän turvaaminen, kehitettäisiin valvonta- ja seurantajärjestelmä
- Lajistokartoitukset arvokkaissa metsäelinympäristöissä tarpeen.

6.1.3 Metsäorganisaatiot

Luonto- ja lajitiedon kehittäminen:

- Kaikki haastatellut toivat esiin, että paikkatiedon ajantasaisuus on olennainen piirre lajiesiintymätiedon käytön kannalta ja esiintymätietoja tulee päivittää.
- Kun lajitieto on toimijan järjestelmässä, niin paikkatiedon pitää olla tarkkaa ja mieluusti alue-tietoa, jotta esiintymä voidaan rajata oikein.
- Kun Metsäkeskuksen luontotietoa kehitetään (esim. Metsään.fi -palvelussa), lajitieto tulisi olla mukana, jos esimerkiksi jatkossa tuotetaan apuvälineitä säästöpuiden jättämiseen.
- Kehitystyössä on tärkeää, että vesiensuojeluun ja monimuotoisuuden turvaamiseen liittyvät työkalut pystytään integroimaan toisiinsa.
- Erityisesti lintuihin liittyviä ohjeita tulisi kehittää. Esimerkiksi suojeltavien petolintulajien ohjeissa on parantamisen varaa.

Toimintamallin ja siihen liittyvän ohjeistuksen kehittäminen:

- Toimintamallin lajilistan lajimäärän kasvaminen tuottaa sen soveltajille haasteen. Ohjeistusta olisi hyvä kehittää suuntaan, jossa toimijat ohjeistetaan reagoimaan tiettyihin rakennepiirteisiin ja elinympäristöihin. Ns. korimallin kehittäminen, jossa lajeja jaotellaan käsittelytavoit-taan yhtenäisiin koreihin, voi onnistuessaan selkeyttää ohjeistusta.
- Toimintamalli on jäänyt vieraaksi monille toimihenkilöille, koska sen soveltaminen on harvakseltaan tapahtuvaa toimintaa. Tämän vuoksi toimintamalliin liittyvä tieto pitäisi olla helpommin saatavilla.
- Toimintamalli pitäisi tehdä nettisivuksi, josta leimikkoa suunnitteleva toimihenkilö voisi kat-soa kuinka toimitaan, kun leimikkoa suunnitellessa tulee esille, että kohteella on lajiesiintymä.
- Metsänomistajat tavallisesti kysyvät, saako lajiesiintymän huomioon ottamisesta korvausta. Toimijat voisivat hyötyä selkeästä ja yhtenäisestä opastuksesta asiaan liittyen.
- Olisi myös tärkeää, että metsäkäyttöilmoituksen tarkistuksen yhteydessä esille nousevasta lajiesiintymästä lähetetään metsänomistajalle ja hakkuuoikeuden haltijalle mahdollisimman selkeä toimintaohje.

6.1.4 Metsänomistajat

Metsänomistajien tiedon lisääminen:

- Metsänomistajilla on puutteellisesti tietoa heidän maillaan olevista uhanalaisista lajeista. Metsänomistajalla tulisi ylipäätään olla tieto lajin esiintymisestä tilalla, mutta saatavilla tulisi olla myös tarkempaa tietoa lajista ja sen elinympäristövaatimuksista.

- Metsänomistajat kaipaavat myös tietoa siitä, mitä uhanalaisen lajin esiintymä omalla tilalla tarkoittaa käytännössä metsänomistamisen ja metsätalouden harjoittamisen kannalta, ja miten se esimerkiksi vaikuttaa metsänkäsitteeseen.
- Moni metsänomistaja tuntui olevan aidosti kiinnostunut siitä, että uhanalainen laji löytyy hänen tilaltaan. Kaikenlainen omaan metsään liittyvä informaatio monipuolisesti eri näkökulmista ja sen aktiivinen esiin tuominen toimijoiden suunnalta koettiin erittäin tärkeäksi.
- Haastatellut metsänomistajat toivoivat myös avointa ja positiivista viestintää uhanalaisista lajeista ja niiden merkityksestä.

Metsään.fi hyödyntäminen ja kehittäminen:

- Selvitystä varten haastateltujen metsänomistajien keskuudessa Metsään.fi oli selvästi alihyödynnetty palvelu sekä ylipäätään että uhanalaistiedon suhteen.
- Vain harva metsänomistaja tiesi, että uhanalaisen lajin havaintopisteen saa näkyviin Metsään.fi-palvelussa, tai että tieto ylipäätään löytyy sieltä. Metsään.fi-palvelun viestinnässä ja markkinoinnissa voisi nostaa esiin sitä, että myös omaa tilaa koskevan uhanalaisten lajien esiintymätiedon voi tarkistaa helposti palvelusta, ja että esiintymätieto auttaa luonnonhoidon keinojen kohdentamisessa metsätalouden toimenpiteitä suunniteltaessa ja toteutettaessa.
- Metsänomistajalle välitettävää uhanalaistietoa tulisi kytkeä esimerkiksi metsänomistajakouluksiin. Yhden haastateltavan mukaan METSOa oli esitelty Metsäkeskuksen järjestämällä Metsään.fi-kurssilla, jossa hän oli mukana. Samassa yhteydessä voitaisiinkin kertoa myös uhanalaisista lajeista ja esitellä, mistä uhanalaisen lajin havaintotiedot löytyvät, jos sellainen omalla tilalla on.
- Metsänomistajan näkökulmasta uhanalaisen lajin havaintopisteen esiin saaminen kartalle onnistuu työkaluista ja kartta-aineistosta tällä hetkellä turhan monimutkaisesti. Myös tarkempi lajitieto puuttuu kokonaan; tieto on tasolla ”uhanalainen putkilokasvi”. Tarkemman lajitiedon saatavuutta tulisi kehittää jatkossa.
- Metsään.fi-palvelua ja sen luontotieto-osiota voisi kehittää lajitiedon näkökulmasta vastaamaan paremmin metsänomistajan tietotarpeita. Esimerkiksi lajitieto voisi tulla palvelussa esiin aina oletuksena, ilman että tietoa tarvitsee erikseen hakea tai osata valita aktiiviseksi.

Tiedonkulun avoimuus ja uhanalaistiedon ”avaaminen”:

”Toimijat ja urakoitsijat hoitaa metsiä, eivät oo sanonnu tai maininnu mitään.”

- Metsänomistajalle on tärkeää, että hänelle välitetään neutraalisti kaikki hänen metsäänsä koskeva tieto, oli se sitten uhanalaista lajitietoa, puustotietoa tai jotain muuta.
- Metsänomistajat toivoivat, että toimijat toisivat aktiivisesti esiin uhanalaisten lajien havaintoon liittyvää tietoa, erityisesti neuvonnan näkökulmasta. Osa haastatelluista koki, että tietoa oli ollut niukasti tai ei ollenkaan tarjolla.
- Muutammat haastateltavat kokivat tietoa ”pimitettävän”. Uhanalaistiedon ja sen vaikutus metsätalouden päätöksentekoon ja esimerkiksi käytönrajoituksiin tulisi olla mahdollisimman avointa ja läpinäkyvää.
- Myös metsäammattilaiset tarvitsevat lisää tietoa ja osaamista oman neuvontatyön tueksi, jotta lajitiedon avaaminen ja metsänomistajan kysymyksiin vastaaminen onnistuu paremmin.

6.2 Selvityksen perusteella tehtävät toimenpiteet

Selvityksen tulosten perusteella uhanalaistoimintamallia ja siihen liittyvää lajistaa kehitetään vuoden 2020 aikana seuraavilla tavoilla:

- toimintamallin käytettävyyttä, ymmärrettävyyttä ja saatavuutta parannetaan
- tarkennetaan viranomaisten ja metsätalouden toimijoiden roolia ja toimintatapaa uhanalaisien lajien huomioimisessa (erit. metsänomistajan näkökulmasta).

Lisäksi Lajiturva-hanke ehdottaa seuraavia uhanalaisen lajitiedon huomioon ottamiseen liittyviä parannuksia ja toimenpiteitä viranomaistahoille:

METSÄKESKUS

Metsään.fi-palvelun kehittäminen uhanalaistiedon näkökulmasta

- Lajitiedon kattavuuden lisääminen (esim. tarkka laji)
- Metsälajiesittelyiden (erit. hoitosuosituksen) liittäminen osaksi avointa metsävaratietoa
- Lajitiedon kytkeminen yleisesti luontotiedon kehittämiseen, esim. luonnonhoidon työkalut

Aktiivinen uhanalaistiedon välitys metsänomistajille

- Lajien turvaamiseen liittyvien hoito-, käsittely- ja suojeluvaihtoehtojen (ml. METSO-ohjelma) esiin tuominen
- Tiedonvälitys myös osana muuta yhteydenpitoa

Metsänkäyttöilmoituksen kehittäminen

- Merkintä toimintamalliin kuuluvan uhanalaisen lajin havainnosta ja siihen liittyvistä toimenpiteistä

Neuvonnan ja asiantuntija-avun kehittäminen

- Alueittaisten vastuuhenkilöiden yhteystietojen parempi esiintuominen, jotta yhteydenotto esim. lakisääteisesti turvattavien lajien osalta on mahdollisimman helppoa
- Koulutukseen panostaminen, jotta asiantuntijoilla ja asiakasneuvojilla on paremmat valmiudet neuvoa maanomistajia tai hakkuuoikeudenhaltijoita

SUOMEN YMPÄRISTÖKESKUS

Metsälajiesittelyiden päivittäminen

- Esittelyiden määrän lisääminen (vastaamaan paremmin nykyistä lajijoukkoa)
- Lajien hoitosuosituksiin ja elinympäristövaatimuksien kuvailuun panostaminen
- Lintujen turvaamiseen liittyvien ohjeistusten lisääminen ja kehittäminen

Lajilistan päivittäminen

- Eliöryhmittäisten kuvausten kehittäminen
- Uhanalaisuusluokituksen tarkentaminen toimijan näkökulmasta

Neuvonnan ja asiantuntija-avun kehittäminen

- Lajiasiantuntijoiden yhteystietojen kokoaminen (eliöryhmittäin) aiempaa paremmin saataville

ELY-KESKUKSET

Neuvonnan ja asiantuntija-avun kehittäminen

- Asiantuntemuksen lisääminen mm. koulutuksilla, maastokäynneillä, verkostoitumisella ja keskustelufoorumeilla
 - Alueittaisten vastuuhenkilöiden yhteystietojen parempi esiintuominen, jotta yhteydenotto esim. lakisääteisesti turvattavien lajien osalta on mahdollisimman helppoa
 - Lajiasiantuntijoiden yhteystietojen kokoaminen (eliöryhmittäin) aiempaa paremmin saataville
-

Liitteet

Liite 1 – Kysely ELY-keskuksille

Kysely ELY-keskuksille 2.10.2019 (LajiTurva – SYKE: Heidi Kaipainen-Väre, Kimmo Syrjänen & Annika Uddström)

1. Tunnetko itse uhanalaisten lajien tiedonsiirron toimintamallin ja oletko etsinyt sitä netistä?

2. Mikä on käsityksesi, onko toimintamalli yleisesti käytössä

- a. ELYissä
- b. Metsähallituksessa
- c. Suomen metsäkeskuksessa
- d. muilla metsäalan toimijoilla.

3. Toimiiko tiedonkulku mallin avulla tai muuten uhanalaisten lajien esiintymistä ELY:n ja metsätaloutta toteuttavien tahojen kesken?

Toimintamallin mukaan metsänomistaja ja hakkuuoikeuden haltija voivat kysyä lisätietoa ja toimintaohjeita alueensa ELY-keskuksesta tai metsäkeskuksesta.

4. Tuleeko uhanalaisista lajeista ja niiden esiintymistä kyselyjä toimintamallin perusteella tai muuten?

5. Miten usein ELY-keskukseen tulee kyselyjä uhanalaisten lajien esiintymien turvaamisesta?

6. Mitä kautta yhteydenottoja ja neuvontapyyntöjä tulee?

- a. Metsänkäyttöilmoitusten kautta
- b. Yhteydenottoja eri metsäalan toimijoilta
- c. Suoraan maanomistajilta
- d. Muilta viranomaisilta tai suunnittelijoilta
- e. Muuten (esim. luonnonsuojelujärjestöt)

7. Jos kyselyjä tulee, niin missä toimenpidevaiheessa / asiayhteydessä?

- a. hakkuuilmoitus
- b. leimikon suunnittelu
- c. muu metsäsuunnittelu
- d. kunnostusojitus
- e. metsäteiden suunnittelu
- f. metsänkäsittelyn jo ollessa käynnissä
- g. kaavoittajat/kaavasunnittelu
- h. YVA
- i. METSON toteutuksen yhteydessä

8. Mitä lajiryhmiä tiedustelut koskevat?

9. Nousevatko jotkin tietyt lajit yhteydenotoissa?

10. Onko ELY-keskuksilla resursseja vastata uhanalaisten lajien esiintymien turvaamista koskeviin kysymyksiin?

- a. digitaalisesti (s-posti)
- b. puhelimitse
- c. tehdä maastokäynti kohteella
- d. pitää yhteyksiä lajiasiantuntijoihin
- e. olla yhteyshenkilö metsätoimijoiden ja lajiasiantuntijoiden välillä

Resurssitarpeet / avoin vastaus:

11. Onko toimintamallin mukainen jako lakisääteisesti suojeltaviin (erityisesti suojeltavat lajit, direktiivilajit, rauhoitetut lajit) ja muihin uhanalaisiin lajeihin toimiva?

12. Tuleeko yhteydenottoja molemmista ryhmistä vai lähinnä lakisääteisesti suojeltavista lajeista?

13. Toimitaanko eri tavoin lakisääteisesti suojeltujen kanssa neuvonnassa ja toteutuksessa kuin muiden uhanalaisten lajien?

14. Osaatko arvioida tuleeko lakisääteisesti suojeltujen esiintymistä aina metsänkäsittelyilmoitus ELYyn?

15. Mitä keinoja uhanalaisten lajien esiintymien turvaamisessa on käytetty?

- a. METSON pysyvä suojelu
- b. Erkkarirajaukset LsL.47§
- c. KEMERAn keinot:
 - i. ympäristötuki
 - ii. luonnonhoitohanke
- d. Leimikkosuunnittelu (esim. säästöpuiden keskittäminen, ajo-urien suunnittelu)
- e. Muut keinot

Metsätalouden sertifiointit (PEFC, FSC) edellyttävät uhanalaisten lajien esiintymien turvaamista metsätalouden toiminnassa.

16. Mikä on käsityksesi siitä, miten hyvin metsäsertifiointin perusteella turvataan uhanalaisten lajien esiintymiä?

17. Käytättekö netissä Syken sivuilta saatavilla olevia metsälajien esittelyitä neuvonnassa?

18. Miten näitä esittelyjä pitäisi kehittää?

19. Onko ELY-keskuksella paikallisesti / valtakunnallisesti riittävästi asiantuntija-apua saatavilla?

20. Mistä eliöryhmistä löytyy tukea, mistä tukea kaivataan lisää?

21. Eliöryhmien, yksittäisten harrastajien / asiantuntijoiden rooli – toimiiko, kehitystarpeet?

- 22.** Ympäristöhallinnon (MH, Syke, ELY) yhteisten asiantuntijoiden rooli – toimiiko, kehitystarpeet?
- 23.** Miten asiantuntemusta ja yhteydenpitoa uhanalaisten lajien turvaamiseksi tulisi kehittää?
- 24.** ELY-keskukset – miten oma rooli toimintamallissa on toteutunut 2010-2019?
- a. Alueellinen viranomaisen lajisuojelussa
 - b. Asiantuntija-apu
 - c. Metsäammattilaisten koulutus
 - d. Uhanalaisten lajien esiintymätiedon ylläpito ja tuottaminen
- 25.** Metsähallituksen luontopalvelut – miten rooli toimintamallissa on toteutunut 2010-2019?
- a. Asiantuntija-apu
 - b. Uhanalaisten lajien esiintymätiedon ylläpito ja tuottaminen
- 26.** Mitä kehitystarpeita näet uhanalaisten lajien paikkatiedon koonnissa ja saatavuudessa?

Liite 2 – Kysymykset metsänomistajille

1. Metsänomistajan ja uhanalaisen lajin tiedot
 - Kiinteistötunnus
 - Kunta
 - Metsä pa yht.
 - Lajin nimi
 - Lajin suojeluun liittyvät velvoitteet
 - Uhanalaisluokka
 - Uhanalaistumisen syytä
2. Taustakysymykset
 - Kauanko omistanut metsän
 - Tekeekö itse metsätöitä tilalla
 - Onko etä-/kaupunkilais-/tilalla asuva metsänomistaja
3. Tilallenne on merkitty uhanalaisen lajin esiintymä. Oletteko siitä tietoinen?
 - a. Kyllä
 - b. Ei
4. Mistä olette saaneet tiedon lajista?
 - a. Metsään.fi
 - b. Metsäalan toimija
 - c. Metsäkeskus
 - d. ELY-keskus
 - e. Muu tietolähde, mikä
5. Tiedättekö, mistä uhanalaisesta lajista on kysymys?
 - a. Kyllä
 - i. Mikä laji on kyseessä?
 - ii. Mistä saitte tiedon?
 - b. Ei
6. Tiedättekö, liittyykö lajin esiintymään metsänkäsittelyä koskevia velvoitteita?
 - a. Kyllä, minkälaisia?
 - b. Ei
7. Miten suhtaudutte uhanalaisen lajin esiintymiseen metsässänne?
 - a. Myönteisesti, olen valmis turvaamaan lajin säilymisen vapaaehtoisesti
 - b. Myönteisesti, olen valmis turvaamaan lajin säilymisen korvausjärjestelmän avulla
 - c. En pidä lajiesiintymän turvaamista tärkeänä
8. Onko METSO-ohjelman vapaaehtoinen suojelu tuttu?
 - a. Kyllä
 - b. Ei
9. Onko METSO otettu esille uhanalaisen lajin elinympäristön turvaamisessa?
 - a. Kyllä
 - b. Ei
 - c. En ole kiinnostunut virallisesta suojelusta
10. Jos oli kiinnostunut METSOsta/ohjelma tuotu esiin: oliko kohteen suojelu mahdollista?
 - a. Kyllä
 - b. Ei, miksi?
11. Suunnitteletteko toimenpiteitä kuviolle, jolla on uhanalaisen lajin esiintymä?
 - a. Kyllä
 - i. Mikä toimenpide: avohakkuu/harvennus/nuoren metsän hoito/taimikonhoito, muu, mikä?

- b. Ei
- 12.** Oletteko saaneet neuvoja lajin turvaamiseen?
 - a. Kyllä, mistä?
 - i. Metsäalan toimijalta
 - ii. ELY-keskuksesta (ent. alueellinen ympäristökeskus)
 - iii. Luontoharrastajalta
 - iv. Itseopiskelu, tiedonhaku tms.
 - v. Muu
 - b. Ei
- 13.** Miten tietoa uhanalaisista lajeista tulisi viedä metsänomistajille?
 - a. Metsään.fi palvelua kehittämällä
 - b. Luontotietoa verkkoon
 - c. Kaikille avoin paikkatietopalvelu
 - d. Postitse tietopaketti lajista ja turvaamisesta
 - e. Viranomaisten neuvontaa parantamalla
 - f. Toimijoille paremmat valmiudet neuvontaan
 - g. En pidä tietoa tarpeellisena
 - h. Jotenkin muutoin, miten?
- 14.** Muuta

Maistraatinportti 4 A

00240 Helsinki

tapio@tapio.fi

www.tapio.fi